

ČASOPIS

ZA

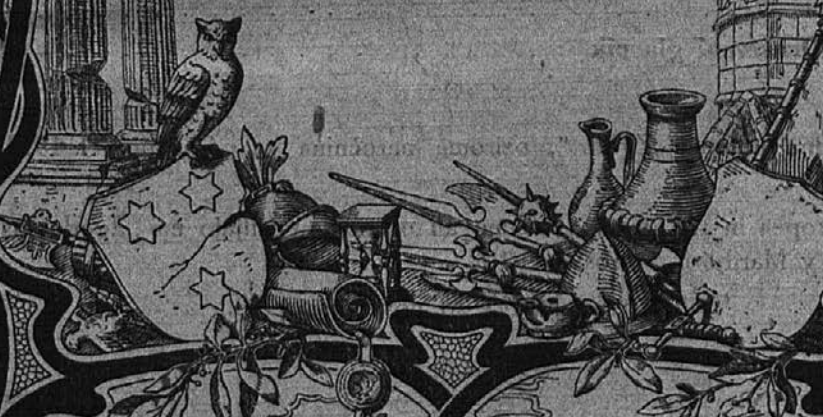
ZGODOVINO IN NARODOPISEJE.

IZDAJA

ZGODOVINSKO DRUŠTVO
V MARIBORU.



UREJUJE
PROF. FR. KOVAČIČ.



MARIBOR, 1924.
MARIBORSKA TISKARNA d.d.

MAJSTROV
V. K. Č. 1924

Vsebina 1. snopiča.

I. Razprave.

	Stran
Skrabar Viktor, Ferdinand Raisp	1
Kotnik Fr., Slovenska legenda o sv. Ožbaldu	9
Kidrič dr. Fran, Doneski škofa Hrena za zgodovino reformacije na Slovenskem	20

II. Izvestja.

Strmšek dr. P., Topuz in buzdovan	25
„ „ „ Iz korespondence Jagić—Štrekelj	28
Kovačič Fr., Mariborska umetniška obrt v Varaždinu	36
Štraki Mat., Kedaj so izišle Glaserjeve „Zlate bukvice“?	38
Kidrič Fr., Nekaj o Ahacelnovih „Pesmih“	39
„ „ Datum Slomškove „Einleitung zu den sloven. Vorlesungen“	40

III. Slovastvo.

Glonar dr. Joža, Slovenske narodne pesmi. 16. sn. J. Glaser	41
Strauss Konr., Studien zur mittelalterl. Keramik. Dr. Bald. Saria	43
Albrecht Chr., Beitrag zur Kenntnis der slawischen Keramik. Dr. Bald. Saria	45

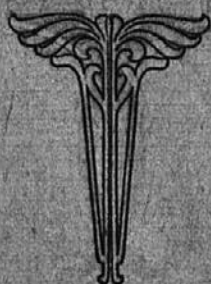
IV. Društveni glasnik 46



Redna udnina „Zg. dr.“, oziroma naročnina za „Časopis“ l. 1924 je 40 din.

Rokopisi in tiskovine v zameno ali oceno se pošiljajo na „Zgodovinsko društvo“ v Mariboru, Koroška c. 10.

Sklep uredništva 26. novembra 1923.



Časopis
za
zgodovino in narodopisje.

Izdaje
Zgodovinsko društvo v Mariboru.

Leto XIX.

Uredil
Prof. Fran Kovačič.

Maribor 1924.
Mariborska tiskarna d. d.

57749



Kazalo.

LETNIK XIX. 1924.

I. Razprave.

Skrabar Viktor, Ferdinand Raisp (1818—1898)	1
Kotnik Fr., Slovenska legenda o sv. Ožbaldu	9
Kidrič Fr., Doneski škofa Hrena za zgodovino reformacije na Slovenskem	20
Ljubša Matija, Zemljepisni razvoj sedanjih lavantinskih župnij na levem bregu Drave do Jožefa II.	49
Druzovič H., Zgodovina slovenskega petja v Mariboru	80
Kotnik Fran., Pasijska igra iz Železne Kaple	101

II. Izvestja.

Strmšek dr. P., Topuz in Buzdovan	25
Strmšek dr. P., Iz korespondence Jagić-Štrekelj	28
Kovačič Fr., Mariborska umetniška obrt v Varaždinu	36
Štrakl M., Kdaj so izišle Glaserjeve »Zlate bukvice?«	38
Kidrič dr. Fr., Nekaj o Ahacelnovih »Pesmih«	39
Kidrič dr. Fr., Datum Slemškove »Einleitung zu den slovenischen Vorlesungen«	40
Ilešič dr. Fr., Božična praznovanja v Mazurih	108
Kotnik Fr., Prispevki k slovenski bibliografiji II	110
Strmšek dr. P., Župnik Jožef Lipold	111
Kidrič dr. Fr., Anton Breznik in njegova »Pratika«	112
Premrou Miroslav, Pismo Mihaela Volića 1630	116

III. Slovstvo

Glonar dr. Joža, Slovenske narodne pesmi	J. Glaser	41
Strauss Konrad, Studien zur mittelalterlichen Keramik	Dr. B. Saria	43
Albert Chr., Beitrag zur Kenntnis der slawischen Keramik	Dr. B. Saria	45

Razprave I.

Fr. Kovačič	118	
Kontler in Kompoljski, Narodne pravljice iz Prekmurja	J. Glaser	121
Schober Arnold, Die römischen Grabsteine von Noricum und Pannonien	Dr. B. Saria	122
Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark	XIX.	
M. Ljubša	124	
Nekaj slovstva o zadrugi	Dr. M. Pivec	124

IV. Društveni glasnik.

in Muzejsko društvo v Mariboru	46
Sestanek slovenskih historikov v Varaždinu in tridesetletnica ptujskega muzejskega društva	47, 48

V. Nekrolog: Dr. Fran Kos	126
---------------------------	-----

Ferdinand Raisp.

(1818 – 1898.)

Življenjska slika iz preteklega stoletja. — Viktor Skrabar, Ptuj.

Stara izkušnja uči, da hitro pozabijo človeka, ki ga je pokrila odeja črne zemlje, posebno v sedanjem času, ko podi dogodek drugega.

Zato je dolžnost pietete, da osebam, ki so v kakršnikoli stroki pospeševale znanost ali pa so si pridobile zaslug za javni blagor, posvetimo nekaj spominskih listov.



Ferdinand Raisp.

Po oljnati sliki akademskega slikarja Alojzija Osvatiča v ptujskem mestnem Ferkovem muzeju iz l. 1896.

Naj sledi torej tukaj kratka življenjepisna črtica o možu, ki si je za časa naših dedov pridobil s svojimi literarnimi deli na polju zgodovine

naše ožje domovine, posebno starega častitljivega ptujskega mesta, pa tudi za javni blagor stalnih zaslug.

Še marsikateri ptujski meščan se bo spominjal Ferdinanda Raispa, ki je reprezentiral nekako tip zadnjega „Biedermaierja“ našega mesta. Počasi, oprezno, vedno čedno opravljen, je stopal stari mladenič v svojih zadnjih letih iz svojega samskega doma v sedanji Krempljevi ulici št. 5 po platanskem drevoredu pred minoritskim samostanom — te platane je on zasadil in vzgojil — proti mestnemu parku. Resno čelo misleca so razorale v zadnjih letih bolečine, ki jih je prenašal s stoično mirnostjo. Vsak dan ga je vedla pot v Čitalnico v Narodnem domu, katere vnet član je bil že izza časa njene ustanovitve. Mož bi bil zaslužil, da bi bil kdo po njegovi smrti, — umrl je že pred 25 leti, dne 25. januarja 1898 — dostojno opisal njegove zasluge; posebno je imelo historično društvo v Gradcu dolžnost, da bi bilo postavilo svojemu dolgoletnemu udu in krajevnemu kronistu vsaj skromen literaren spomenik.

Svojega sestranca dr. Siksta pl. Fichtenaua moram zahvaliti za biografske podatke in zapiske njegovega starega strica.

Izpod njegovega peresa sta mi dve avtobiografiji na razpolago, in sicer starejša, bolj izčrpna, ki sega do l. 1861; in krajša, ki obsega večinoma le življenjske statistične podatke do l. 1893. V sledečem bom ta dva spisa spletel in se bom kolikor mogoče naslanjal na njegov slog.

Iz spoštovanja do Raispa, ki je tudi mene v mladostnih letih s svojimi deli, posebno z zgodovino mojega rodnega mesta Ptuj, navdušil in ki mi je bil tudi vedno očetovski prijatelj in pokrovitelj, dodam to, kar so drugi, nemara za to bolj poklicani, pred četrtsotletjem zamudili.

Ferdinand Raisp se je rodil 15. avgusta 1818 pod milim italijanskim nebom v rojstnem kraju velikega arhitekta Palladia (1518—1580) v Vicenzi, kjer je služboval oče Jožef Raisp kot narednik 8. kompanije c. kr. linijskega pešpolka št. 16. Mati je bila Marija, rojena Abulner. Očetu je tekla zibelka pri Sv. Urbanu v Slov. goricah, materi pa v Trebnjem pri Novem mestu v Slovenski marki.

Raisp sam piše, da je po rojstvu Roman, od l. 1824 so ga vzgajali v Ptujju za Germana, po svojih starših pa je slovenskega pokolenja — torej Slovan!

Pozneje je prišel s svojimi starši v Milan in v Alessandrijo v Gorenji Italiji in je začel 1824 v Padovi pohajati ljudsko šolo. Od tod so se preselili starši v decembru tega leta v Ptuj, kjer je obiskoval normalko. Od 1. novembra 1832 do konca l. 1836. mu je njegov jerob nadporočnik-računovodja Lanzer priskrbel službo praktikanta v računski pisarni ptujskega invalidnega doma, kjer se je izobrazil v računovodstvu in v administraciji ter je med tem časom pridobil tudi znanje v geografiji, statistiki

in zgodovini, v vedah, ki so se mu za celo življenje priljubile in ki jih je z veseljem v zabavo gojil.

Vojaška administrativna služba pa v sledečih mirnih letih ni nudila prilike za bodočnost, razmerje vojaških uradnikov do vojaštva tudi ni bilo primerno. Zato je koncem l. 1836. zapustil pisarno invalidnega doma ter podpiral mater in očima, Jan. Weissenegga, stavbenika in tesarskega mojstra v Ptuj, v obrtnem in gospodarskem poslovanju. Zimo 1837–38 je prebil v Gradcu v pisarni znanega stavbenika in tesarskega mojstra Omeyerja. L. 1838. je potoval na Dunaj, v Linz, Salzburg, Ischl, Admont, Marijino Celje, odtod čez Eisenerz, Vordernberg, Leoben v Celovec, nato pa v Idrijo, Trst in Ljubljano. Tudi l. 1840 je prijel za popotno palico ter potoval čez Ljubljano v Trst, Benetke, Padovo, v svoje rojstno mesto Vicenzo, kamor ga je vleklo z vso silo. Ko je dosegel svoj popotni cilj ter se naužil italijanskega neba na Monte Berico pri Vicenzi, se je vrnil čez Treviso, Videm, Pontabelj in po Koroškem zopet domov. Ker je bil že v mladosti vzgojen za pisarniško službo, se mu je ta priljubila, zato je vstopil kot praktikant v službo kneza Dietrichsteina na ptujskem gradu in je bil imenovan 1. januarja 1848 za subalternega uradnika Herberstein-Dietrichsteinovih grofovskih posestev.

3. junija l. 1847. je obiskal zopet Dunaj, da bi videl procesijo na Telovo, ki se je vršila z vsem sijajem avstrijskega dvora.

V letih 1847–48 je bival v Ptuj, nemški pisatelj Lothar (Pelzleder), s katerim je Raisp občeval. Ta ga je nagovarjal, naj sodeluje v periodični literaturi. 8. septembra 1848 je objavil v „Grazer Zeitung“ svoj prvi članek o zmagoviti avstrijski vojni v Italiji. Ta je tako ugajal, da ga je ponatisnila tudi oficiozna „Wiener Zeitung“ in list „Soldatenfreund“. To ga je vzpodbudilo, da je objavljal v teh listih manjša dela vojaško-statistične tendence — kakor kaže shematizem v „Soldatenfreundu“ št. 3 — in korespondence o premikanju čet pod feldcajgmojstrom grofom Nugentom v letih 1848—49 v ptujski okolici. Tudi socialne razmere ptujskega mesta je očrtal od časa do časa v deželnem listu „Grazer Zeitung“.

V januarju 1853 in septembra 1854 ga srečamo zopet na Dunaju, kjer se je informiral o časovnem napredku ter si ogledal na zadnjem potovanju železnico čez Semmering. L. 1853. pa je v septembru bival delj časa na Koroškem na počitku.

Od 1. januarja 1856 naprej je izhajala v graškem listu „der Aufmerksame“ historična črtica o ptujskem gradu in njegovih posestnikih („Schloß Oberpettau und seine Besitzer“) in od 15. aprila 1856. l. dalje v istem listu članek o ptujski stolni cerkvi („Der Dom in Pettau“). V istem letniku najdemo tudi zgodovinsko-topografično črtico o gradovih Vurbergu in Borlu, kateremu je sledil prihodnje leto članek o Veliki Nedelji.

Ker je občinstvo te članke ugodno vsprejelo, je Raisp sklenil, da bo izdal iz ljubezni do svojega bivališča Ptuja monografijo o mestu in okolici. Knjiga je izšla v maju 1858. l. Kritiki so jo ugodno ocenili. Glej „Grazer Ztg.“ Nr. 134, l. 1858. in „Tagespost“ Nr. 184.!

Akoravno je imel avtor s tem obsežnim delom, ki ga je dovršil tekom enega leta, velike težkoče in so ga žalili, ga zavidali, bili ljubosumni in nezaupljivi, je vendar vse to premagal in je z železno energijo srečno in dobro dokončal delo. Znak časa je n. pr., da ptujsko mesto za svojo zgodovino ni imelo niti toliko pietete, da bi se bilo pisatelju vsaj za delo zahvalilo. To dokazuje, na kako nizki stopnji izobrazbe so bili mestni reprezentantje v tedanjem času.

Tem pomembnejše pa je priznanje, ki ga je dobil avtor od zgodovinskih društev za Štajersko in Koroško v posebnih dekretih, delo je priznala tudi c. kr. centralna komisija na Dunaju, ki se je pisatelju tudi lepo zahvalila za poslani opis ptujskih zgodovinskih zgradb.

Ob preložitvi lavantinske škofije l. 1858. iz Šent Andraža na Koroškem v Maribor je objavil zgodovinsko črtico o tej škofiji v „Grazer Zeitung“ Nr. 234—237 l. 1858, v 166. številki pa kratko črtico o knežji rodbini Dietrichstein, ko je 10. julija 1858. l. umrl njen zadnji potomec. To črtico je ponatisnilo več časopisov.

Ljubezen do domovine je tudi povzročila, da je ob znamenitem kulturno-zgodovinskem dogodku, ob otvoritvi železnice iz Pragerskega v Veliko Kanižo 24. aprila 1860. l. objavil posebno brošuro, ki jo je „Wiener Zeitung“ Nr. 154 z dne 1. julija 1860. l. pohvalno omenila.

Razpust invalidnega doma, ki je bil ustanovljen l. 1751., je bil za mesto žalosten dogodek. Razpustili so ga koncem septembra 1860; ob tej priliki je spisal Raisp v posebni brošuri zgodovino tega instituta, v katerem je v svoji mladosti služboval kot pisarniški praktikant. Brošuro sta ponatisnili „Grazer Zeitung“ Nr. 220, 226—229 in „Österr. Militärzeitung“ Nr. 80—81 z leta 1860.

L. 1861. dne 30. maja so Ptujčani posebno slovesno obhajali Telovo, ker je bil takrat v Ptuju lavantinski knezoškof Anton Martin Slomšek. Raisp je poklonil cerkvenemu knezu en izvod svoje monografije o Ptuju. Za darilo se je zahvalil škof v posebnem pismu, ki je še ohranjeno in ki naj tukaj sledi v spomin na velikega slovenskega škofa:

„Euer Wohlgeboren! Hochverehrter Herr und Freund! Haben mir mit dem sehr werthen Geschenke vom 6. d. M. und zwar eine um so größere Freude gemacht, als ich eine Geschichte der althehrwürdigen Stadt Pettau schon lange wünschte und leider (ich muß zu meiner Schande gestehen) diese von Euer Wohlgeboren besorgte Ausgabe bisher als Bewohner Kärntens gar nicht kannte.

Insoweit ich dieses interessante Werk in der kurzen Zeit durchblicken konnte, so erscheint es mir für den Vaterlandsfreund, so wie für jeden Ge-

schichtsforscher wichtige Monographie, mit eben so vielem Fleiße zusammengetragen, als anziehend geschrieben und wird ein redendes Monument wohl Ihrer glühenden Vaterlandsliebe bleiben, wenn wir beide schon lange zu unseren Vätern werden heimgegangen sein. Empfangen Euer Wohlgeboren den herzlichsten Dank dafür. Meine Vorliebe für die auch in kirchlicher Beziehung äußerst merkwürdige Stadt Pettau suchte ich dadurch an den Tag zu legen, daß ich bereits im Jahre 1848 in unserem slovenischen Jahrbuche Drobtnice die Lebensgeschichte des erstbekannten Bischofes und Blutzegen St. Victorins aufnahm, und es mit dessen Bilde samt einer Ansicht der Stadt Pettau zierte. Seit dem ich nun auch Bischof über diese merkwürdige Stadt geworden bin, ist und bleibt mir Pettau um so mehr lieb und werth; daher mein Wunsch die Stadt Pettau bald wieder su besuchen, um längere Zeit in deren Mauern su weilen.

Genehmigen darum Wohldieselben den wiederholten Ausdruck meines Dankes der ich mit Achtung bin Euer Wohlgeboren ergebener Diener

Anton Slomschek
Fürstbischof von Lavant."

Marburg, am 9. Juni 1861.

Vsled političnega prevrata avstrijske vlade l. 1861. se je začela za notranjeavstrijske Slovence prijaznejša politika. Raisp je objavil v Grazer Tagespost Nr. 27 in ad 27 „Zelje in potrebe štajerskih Slovencev“ („Wünsche und Bedürfnisse der steirischen Slovenen“). V števil. 135. z. l. 1861. se je ljubljanski dopisnik o tem članku priznalno izrekel.

Raisp je založil vse svoje tiskovine pri A. Leykama dedičih v Gradcu, razen koledarja za l. 1862., ki nosi naslov: „Kalender für die Lavanter Diöcese auf das gemeine Jahr 1862“, katerega je natisnil Viljem Blanke v Ptujju. Koledar obsega tudi dva zgodovinska prispevka izpod Raispovega peresa in sicer že zgoraj omenjeno črtico o lavantinski škofiji ter o cerkvi na Hajdini. Tema sledi statistični, vojaško-mornariški, trgovsko-obrtno-poljedelski koledar.

Končno moramo še omeniti kroniko ptujskega mesta v letih 1857 do 1898, ki jo je spisal Raisp. Ta bo pač ostala vzgleden primer za to, kako se naj kronike pišejo. S kako veliko ljubeznijo jo je vodil, kažejo zadnji zapiski, ki jih je narekoval s smrtne postelje še 8 dni pred smrtjo. Kronika je last Raispovega pranečaka dr. pl. Fichtenaua in obstoji iz dveh zvezkov ter velikega fasciklja s prilogami. Realna gimnazija v Ptujju ima tudi Raispovo kroniko, ki jo je kot krajevni kronist historičnega društva na Štajerskem v Gradcu vodil v letih 1873 do konca 1879 in ki so jo pozneje drugi nadaljevali.

Če kritično premotrivamo Raispova literarna dela, moramo pred vsem občudovati njegovo veliko historično znanje. Akoravno je dovršil samo ljudsko šolo in je bil uradno dosti zaposlen, je našel vendar sredstev in dobil časa, da je svoje znanje z lastnim študijem pomnožil in produciral obsežne historične študije. Pri tem moramo tudi poudarjati, da tedanjim

raziskovalcem zgodovine ni bilo veliko tiskanih virov na razpolago. Žalibog Raisp ni imel kritičnega duha, vsled česar se je vtihotapilo vsled nekritične uporabe virov mnogo napak v njegova dela. Najdragocenejše izmed njegovih spisov so tiste partije, ki jih je sam doživel. Prihodnji pisatelji zgodovine našega mesta bodo torej primorani, da bodo v teh odstavkih uporabljali „starega Raispa“ kot edini vir.

Razen Jožefa Felsnerja, ki je objavil v knjigi „Pettau und seine Umgebung“ 1895., založil W. Blanke v Ptuju, nekritičen izvleček iz Raispove knjige, dosedaj ni bilo pisatelja, ki bi bil spisal monografijo o našem mestu, slonečo na modernem znanstvenem temelju. Ptuj s svojo znamenito zgodovinsko preteklostjo bi bil takega dela vreden. Njegov slog je jasen, včasih slikovit, bravca pa pogosto utrudijo gigantske stavkove periode, ki so bile tedaj moderne. Tu pa tam zasledimo male statistične in pravopisne napake, ki jih moramo pa staviti na račun njegove predizobrazbe. Raisp je pisal izključno v nemškem jeziku, ker vsled tedanjih šolskih razmer ni bil pismene slovenščine niti več. Če za historično vedo tudi ni dosegel kaj posebnega, mu moramo vendar biti hvaležni, ker je zapisal marsikateri dogodek in ga rešil pozabljenosti.

Sedaj pa še nekaj besed o njegovem javnem delovanju, kateremu je posvetil največjo pozornost. Od l. 1870—1892 je bil član ptujskega okrajnega zastopa in je deloval v periodah 1870—1873 in 1888—1892 v odboru kot odbornik, med tem ko je bil v letih 1880—1884 načelnik. Raisp je opravljal ta častna mesta z izredno vdanostjo in natančnostjo, a vkljub temu so ga v teh letih, posebno tedaj, ko je bil predsednik okrajnega zastopa, Nemci hudo napadali in sovražili, ker je pripadal nasprotni slovenski stranki. Toda Raispa, neodvisnega in samozavestnega moža, nasprotniki niso mogli omajati in vzdržal je na mestu, kamor ga je postavilo zaupanje njegovih volivcev.

V letih 1870—1875 je bil član krajnega šolskega sveta za ptujsko okolico, najprej krajni šolski nadzornik, pozneje pa predsednik. Na tem mestu je deloval vkljub nasprotnim težkočam jako plodovito in je v vsakem oziru pospeševal napredek okoliške šole.

Kot zastopnik veleposestva je bil 1870—1880 tudi član okrajne cenitvene komisije in v več volivnih periodah je bil član občinskih zastopov v Kaniži in Krčevini pri Ptuju, od l. 1888—1892 je bil odbornik obrtno-nadaljevalne šole v Ptuju.

S 1. oktobrom 1862 je bil Raisp imenovan za oskrbnika grofovskega Herberstein-Dietrichsteinovega posestva Rūstenu pri Ptuju, in ko so Herbersteini 1. oktobra 1873. l. zopet kupili ptujsko graščino, je prevzel tudi oskrbnitvo tega posestva. Bil je večš, požrtvovalen in zvest oskrbnik. 1. julija 1887 je bil upokojen in je dobil ob tej priliki pohvalno priznanje. Po upokojitvi je prebival v lastni podedovani hiši v Krempljevi

ulici št. 5, je večkrat potoval in rad v letnih mescih prebival ob slikovitih koroških jezerih. V zadnjih letih je začel bolehati na želodcu, dobil je želodčnega raka in je umrl na posledicah te bolezni dne 25. januarja 1898. l. v 80. letu svoje starosti. Njegovi zemeljski ostanki počivajo na mestnem pokopališču v grobnici v severnozahodnem kotu.

Raisp je bil od l. 1857. do svoje smrti član historičnega društva za Štajersko v Gradcu, od l. 1869. je bil okrajni korespondent in 1873—1879 krajevni ptujski kronist. L. 1862. je bil imenovan za korespondenta c. kr. centralne komisije na Dunaju in za konservatorja (Pfleger) germanskega muzeja v Nürnbergu.

Raisp je bil popolnoma nemško vzgojen, a se je vedno priznaval kot Slovenca, bil pa je vedno prijatelj Nemcev, razen svojih političnih nasprotnikov. Toda tudi proti tem je nastopal vedno vitežko, odprto, brez zavratnosti in zahrbtnosti.

Svojo pripadnost k slovenskemu ljudstvu je dokumentiral tudi s svojim testamentom z dne 8. februarja 1896. l. Na podlagi tega je „v stalen spomin na svojo izvolitev za načelnika okrajnega zastopa“ ustanovil dijaško ustanovo 2000 goldinarjev, katere obresti naj bi užival mladenič slovenskega pokolenja, rojen v ptujskem sodnem okraju, izvzemši krajevno in politično občino Ptuj. Nadalje je volil društvu Čitavnici v Ptuj 1000 goldinarjev in pevskeму zboru tega društva 200 goldinarjev, da si nakupi muzikalij „bedingt gegen dem, wenn letztere an seinem offenen Grabe ein slovenisches Abschiedslied singt“, in končno slovenski ljudski šoli za ptujsko okolico, katere prvi načelnik krajnega šolskega sveta je bil, 100 goldinarjev za nakup učil revnim učencem in učenkam.

Svoje življenjsko pojmovanje, svoj značaj in način mišljenja je očrtal v ljubko spisani življenjski izpovedi, ki naj sledi na koncu te črtice:

„Des Menschen Leben ist für die Erhabenheit seines Geistes viel zu kurz, seine Bestimmung edel, sein Streben aber nicht immer von jenen Umständen und Verhältnissen begleitet, die ihn zu dem erwünschten Ziele führen würden.

Dies ist es, was mein Gemüt stets in jener ernsten Stimmung erhält, die nie geeignet ist, des Lebens kurze Freuden und Herrlichkeiten froh und heiter zu genießen, denn nur der Zufriedene kann fröhlich sein.

Fröhlichkeit, wie sie die Fülle der Natur dem Menschen zugedacht, kenne ich nicht, dagegen fühlt mein Herz warm für alles Edle und Schöne und verabscheut mit Haß alles Unedle, worunter vorzüglich List und Intrigue, Leichtsinn und Habsucht, Geiz und der Mangel an Rechtlichkeitssinn gehören.

Die Natur mit all' ihren Reizen ist meine Gattin, die ich täglich mehr liebe und hochschätze, die Bücher der Wissenschaft sind meine Kinder, von denen ich mich durch mein ganzes Leben nicht trennen

werde. Musik und Gesang beleben mein Gemüth schnell, doch nur für so lange, als die herrlichen Töne an meinen Ohren vorüber rauschen.

Plastik, Malerei und Architektur zu lernen, war mir Bedürfnis und die Mimik auf den Brettern, die die Welt bedeuten, zu bewundern, ist eines meiner größten Vergnügen. Jedes Spiel ist mir gleichgiltig, weil der menschliche Geist sich mit edleren Dingen als mit Karten etc. vergnügen kann. Dem Tanz konnte ich niemals jene überschwängliche Freude entlocken, welche so viele Menschen an ihm finden, obgleich ich ihn in meinen Jünglingsjahren ein paar Jahre nicht verabscheute. Hochmuth und Eitelkeit der Menschen bezeichnen den Grad ihrer Geistesarmuth und Jene bedaure ich vom ganzen Herzen, die da meinen, sie sind blos des Geldes wegen auf dieser Erde, denn wer den Gelderwerb als den Zweck des menschlichen Daseins halten zu müssen vermeint, ist verabscheuungswürdig.

Sparsamkeit und Mäßigkeit ist mein Grundsatz, doch nie sollen diese Tugenden des Menschen soweit ausarten, daß er die seinem Geiste und Körper schuldige Pflege verabsäumt, denn das Geld ist ja nur ein Tauschmittel und nur für wenige ein wahres Kapital.

Der Ehrgeiz ist meine größte Leidenschaft und zwar vorzüglich nur um der Wissenschaft willen.

Meine religiösen und politischen Anschauungen stimmen mit den herrschenden nicht überein.

Glücklich ist derjenige, der in der Religion seinen Trost findet und unter den monarchischen Principien des Staates zufrieden ist, denn ich kenne keinen von „Gottes Gnaden“ eingesetzten Souverän, da alle nur des „Volkes Gnade“ auf ihren stolzen Thronen — deren sie meist unwürdig sind — erhalten.

Die Männer und Frauen des „Geistes und Talentes“ jeden Standes verehere ich, Blöde bedaure ich und den „stolzen“ Adel verabscheue ich so sehr, als ich den historischen Ruhm derselben achte, denn nur der ist adelich, der ein edles Herz bewahrt. Nächstenliebe ist mein Motto, das ich stets vor Augen habe und über alles erhaben halte.“

Četrto stoletje s krvavimi vojnama je preteklo, odkar so starega „strica Raispa“ odnesli na krasno ptujsko pokopališče.

Črn kamen z zlatimi črkami naznanja njegovo ime in kraj, v katero so materi zemlji vrnil, kar je bilo na njem umrljivega. Usojeno mu je še bilo, da je živel v tistem izginolem času, ko je potekalo človeško življenje še počasi in oprezno, še oddaljeno od vihrave in bolne sedanje dobe.

Naj bi te vrste pripomogle, da bi ta ali oni čitatelj vzel iz svoje knjižne omare one orumenele, stare bukvice, ki nam tako domače pripovedujejo o tistih minulih časih in se vživel v tiste srečne dni, ko se je dedek poročil z babico.



Slovenska legenda o sv. Ožbaldu.

France Kotnik — Ptuj.

I.

Janežičeva Slovenska Bčela l. 1850. 1. tečaj je na str. 122. objavila sledečo legendo o sv. Ožbaldu:

Sveti Osvald.

U gornjem Rožju in pri Zili je od sv. Osvalda nekde prav lépa pšsem. Meni so od te pšsni slšedeče pripovšvedovali u razrššenom slogu (Prosa):



„Sveti Osvald je bil pušćavnik in je u gojzdu prebival tri in trideset lšt; je mu brada zrasla, da bi se bil lahko odel š njo. Tićica je perletela, tićica lšp, bšl golobćek in je Osvaldu govorila: Oj Osvald moj, jidi na domov. Na tvojih domih gospoda ni, da se bodeš oženil. Kako se bodem jaz Osvald oženil, ki ne poznam prave nevěste? Jedna je sicer nevěsta za me, pa je daleć za silnim morjem, lšpa zamorkinja. — Lšp perstan mi daj, oj Osvald, in ga nesem črez morje nevěsti, lšpej zamorkinji. Sv. Osvald da golobćeku svoj perstan zlat, kteri se je svštil, da bi luć pri njem peržgal. Bšli golobćek leti visoko črez silno morje in nese perstan zlat u svojem kljunću. Huda burja se na morju vzdigne in golobćeku iz kljunća perstan izpade, golobćek se za perstanom zažene in ga vjame popred, ko perstan morje zadoseže. Bšli golobćek se tako prenebeško ustraši, da se pri tej prići črez in črez poćerni. Zlati perstan srećno lšpej nevěsti zamorkinji pernese in se ćern golobćek k svetomu Osvaldu verne in od zamorkinje zakonski perstan prinese.“

Sv. Osvald se ćesti za mogoćnega priprošnika u morskih nevarnostih. Mala se kakor verli vitez nad oblaki klećeć, pod njem silno morje in barka u hudoj burji. Na roki mu sedi ćerni golobćek, deržeć u svojem kljunu perstan nevěste zamorkinje. Nškteri krivo misle, da je ta ćerna ptica vrank — je pa le bšli golobćek, kteri se je od straha poćernil. —

Vse kaže, da je legendo zapisal Matija Majar-Ziljski, najmarljivejši Janežičev narodopisni sotrudnik. Pred legendo so tiskane

„Pripovédke zilske“, pred temi pa „Narodne pesmi“ (Dežela Indija). Te pa je zapisoval Majar. Razen tega govori zanj ilirščina. Ne gre nam pa tu za zapisovalca nego za s n o v.

Poglejmo najprej, kaj nam je o zgodovinskem sv. Ožbaldu znanega!

Ožbald je bil angleški kralj, ki je vneto razširjeval krščanstvo. Rodil se je l. 604. ali 605. Njegov oče Ethelfrith (Aaedilberet) Northumbrijski je padel l. 616. v boju proti Britom. Pogansko vzgojeni sin je moral z brati bežati na Škotsko, ker je kraljevski prestol zavzel pretendent Edvin. Na Škotskem so ga menihi v Joni pridobili z 12 tovariši za krščanstvo in so ga krstili. Ožbald je premagal Bretonce in si osvojil vladu v Northumbriji. Mnogo si je prizadeval, da bi tu razširil krščanstvo. Redovnike v Joni je prosil, naj mu pošljejo misijonarjev. L. 635. je došel menih Aidan, ki mu je Ožbald podaril Lindisfarne. Aidan je razširjeval krščanstvo, kralj mu je pa pomagal. Iz Škotske so prišli še drugi redovniki. Aidan je postal škof. Tudi v Wessexu je Ožbald širil krščanstvo, se zaročil s hčerko tamkajšnjega kralja „Kynigla“ Kineburgo ter ga pridobil za krščanstvo. Tast je ustanovil prvo škofijo v Wessexu. Ožbald pa je padel v boju l. 625. proti Penti, knezu poganskih Mercijevcev, ki ga je obglavil in nataknil glavo na kol. Vršili so se baje čudeži, roka ni usahnila. Kristjani so se nato polastili njegovih relikvij¹.

Če hočemo izluščiti iz slovenske legende nekaj zgodovinskega jedra, bera ni velika. Naš Ožbald je puščavnik, zgodovinski pa je kralj. Ožbald ima v Wessexu nevesto — naš jo dobi za morjem, zamorkinjo. Na puščavnika pač kaže druga osebnost, to je menih Aidan, ki razširja krščanstvo. „Na tvojih domih gospoda ni“, zato se mora oženiti. Na domovih v Angliji tudi ni pravega gospoda, ker vlada pretendent Edvin. To bi menda bilo vse, kar bi mogoče pričalo o zgodovinskem Ožbaldu, ki ga nam je ohranil Beda Venerabilis.

Poglejmo še v slovensko pisane legende, ki jih je izdajal Anton Slomšek²!

Slomškova knjiga pripoveduje o sv. Ožbaldu približno isto, kar poroča tudi Wetzer-Weltes Kirchenlexikon. O vranu, prstanu in raznih narodnih dodatkih ni sluha ne duha.

Osebnost tega svetega moža je taka, da se je priljubila spreobrnjenim Nemcem: bil je bojevit junak, ponižen kristjan in velik dobrotnik. Zato so britski oznanjevalci sv. vere lahko vsadili spoštovanje, ki so ga gojili do njega, tudi v srca na novo spreobrnjenih Germanov. V Nemčiji so častili Ožbalda že odkar so vpeljali krščanstvo, najprej na Nizozemskem (Niederdeutschland) in v Srednji Nemčiji. Že l. 789. je dobil samostan Herford na Westfalskem „des hl. Oswald Heiligtum“, od onod se je širil njegov kult na Bavarsko, v Avstrijo in tudi k nam.

* Po Acta SS. je začel vladati l. 634. umrl pa je l. 642.

Še znamenitejši pa je sv. Ožbald v nemškem srednjeveškem pesništvu. Že v latinskih njegovih življenjepisih so kratke življenjepisne podatke okrasili na različen način, v nemških srednjeveških pesnih pa je dobil veliko poetskih in legendarnih potez in tako je postala Ožbaldova legenda ljudska knjiga, ki so jo mnogo čitali³.

Kmalu so se torej okoli tega zgodovinsko-legendnega jedrišča usedli različni pripovedni in pravljичni motivi.

V 9. stoletju se je nemara že s pripovedko o kralju Ožbaldu stalila pripovedka, kako je Hettel snubil Hildo. V obeh srečamo motiv, kako kralj snubi hčer tujega kneza in čitamo o nevarnostih, ki so zvezane s snubitvijo.

V tej preosnovi so škotski redovniki raznesli pripovedko o Ožbaldu po Nemčiji, kjer je ugajala in se razširila. Tam je dobila več dodatkov. Reginald je l. 1165. dovršil življenjepis o Ožbaldu, ki sloni v glavnih točkah na Bedinem pričevanju. Ta je tudi os za oni konglomerat pripovedek in drugih dodatkov, ki tvorijo vsebino nemških pesni o kralju Ožbaldu, katere so nastale proti koncu 12. stoletja ob dolenjem Renu pod vplivom križarskih vojsk in ki so jih v vezani in nevezani besedi preoblikovali v sledečih stoletjih. Samo preoblikovane pripovedke o Ožbaldu iz 15. stoletja nas seznanjajo z vsebino. Iz mnogih rokopisov lahko doženemo 3 recenzije, izmed katerih ste dve ohranili še prvotni cerkveni značaj, med tem ko sloni tretja na glumaški pesmi (Spielmansgedicht), ki je nastala v 12. stoletju in bila v 13. predelana.

Glumaška pesem ni bila namenjena višjim slojem, ampak je služila zabavi preprostega ljudstva. Na vasi, na cestah in v izbah, kjer so se zbirali posli, so se oglašali glumači in imeli hvaležno poslušalstvo. Resne in komične, pripovedne in izmišljene, duhovne in zgodovinske snovi so nudili menjaje. Ljudskim pevcem (farende) je bila umetnost vir dohodkov, bili so iz nižjega sloja potujočih pevcev, ki jih je vedno trla skrb za ljubi kruhek. In če se spomnimo Lesičjaka ali pa pohorskega pevca Jurija Vodovnika, ki sta pela med nami že v 19. stoletju in ju je istotako trla skrb za vsakdanji kruh, ki sta zapela po sejnih ali pa na proščanjih in ženitovanjih, je primerjanje pač umestno, čeravno je časovno razdalje precej veliko. Pa saj se nam v Bosni še v 20. stoletju nudi ista prikazen, kar nam je lepo opisal profesor dr. Murko. Naša ljudska literatura, ki je imamo precej koncem 18. in začetkom 19. stoletja, se ni kar tako čez noč razvila, ampak mora sloneti na starih tradicijah. Zato je domneva pač bolj ko verjetna, da smo imeli i mi Slovenci že prej Vodovnike, Lesičjake in Drabosnjake, ne samo „poredne paure“ ampak tudi poredne pevce. Pa zašli smo s poti, vrnimo se zopet k Ožbaldu!

Vsebina srednjeveške glumaške pesmi o kralju Ožbaldu je sledeča⁵: Angleški kralj Ožbald je kraljeval čez 12 kraljev, 24 vojvod, 36 grofov,

9 škofov, veliko vitezov in hlapcev. Angelj mu naznani, da mu je prekomorska poganska kraljična namenjena za soprogo. Za svet vpraša romarja Warmunta, ki je že videl mnogo sveta. Ta mu razodene, da pozna lepo Paimg, hčer poganskega kralja Aarona, ki skrivaj časti Kristusa. Ožbald hoče takoj romarja bogato nagraditi in ga poslati kot sla tja, pa izve od njega, da se hoče Aaron po smrti svoje žene oženiti sam s svojo hčerko in da vsled tega vsakemu snubcu odseka glavo. Toda romar svetuje drugače. Kralj naj pozlati svojega ukročenega vrana, mu naj da krono na glavo, pismo in prstan pa naj skrije pod njegovo perje in ga naj tako pošlje kot sla h kraljičini. Kar mu svetuje, napravi. Vran, ki zna mnogo jezikov, odleti, na potu ubeži morskim ženam in pride šesti dan ob noni h kralju Aaronu. Tam izvrši svoj nalog. Kralj se razsrdi in ga hoče ubiti. Še-le ko princezinja zapreti svojemu očetu, da bo ubežala z glumaškim pevcem, oprostí vrana. Iz perja vzame Ožbaldovo pismo in prstan in zve za snubitev. Vzradoščena priveže svoje pismo in prstan z žido na vraneve peruti in mu naroča še drugih stvari za Ožbalda. Rada bi se pokristjanila in željno pričakuje dneva, ko bo prišel njen gospod po njo. To pa bi se moralo izvršiti z mnogobrojno vojsko. Če hoče, da se stvar ne izjalovi, ne sme manjkati vrana in pozlačenega jelena. Nato leti vran čez morje in sporoči Ožbaldu veselo novico. Ta ukaže napraviti 72 zlatih križev, s katerimi se vpoklicani vodje označijo na svojih jopičih in kmalu se odpravi 72.000 mož na 72 ladjah na pot. Stvar je podobna križarski vojni. Po enem letu in 12 tednih dospe Ožbald do cilja. A tam se zgrozi, ko zapazi, da je pustil vrana doma. Vrana privede angelj in kmalu odleti kot sel h kraljičini, ki svetuje, naj se preobleče Ožbald in 12 njegovih junakov v kovače, ki kujejo zlato. Njih hrup in kovanje privabi Aarona iz mesta. Ožbald zaman čaka, da bi videl princezinjo. Izmisli si zvijačo. Jelenu, ki ga ima seboj, pozlati parklje in rogovje in mu odené zlato odejo ter ga nažene pred grajski prekop. Nato pridrve vsi pogani, da bi jelena ulovili. To priliko izrabi kraljičina, obleče moško obleko in pribeži k Ožbaldu, ki jo vesel vsprejme. Takoj odploveta. Ko Aaron zapazi prekano, zatrobi v svoj zlati rog, katerega glas prodere v tretje kraljestvo ter zasleduje roparja z možmi, ki se na klic pojavijo. Vihar razžene pogansko brodovje in reši kristjane napada na morju. Na obrežju pa se morajo Ožbaldovi vojaki letni dan bojevati (einen sommerlangen Tag kämpfen). Pogane umore in jih zbudijo zopet k življenju. Ožbald udari na skalo, iz katere takoj priteče vir. Pogani se dado krstiti, nakar zopet umrejo. Aaron, ki se imenuje kot kristjan „Centimus“, se pelje z Ožbaldom in njegovo nevesto v Anglijo, kjer praznujejo ženitovanje. Pri tej priliki se Ožbald spomni tudi ubogih, jih pokliče k sebi in jih bogato obdaruje. Ž njimi pride tudi Kristus, preoblečen v romarja in hoče Ožbalda prekušati. Mnogo je romar že zahteval in dobil. Tedaj pa zahteva od nje-

ga deželo, žezlo in njegovo ženo. Kralj postane žalosten, toda spomni se zaobljube, ki jo je storil na morju med viharjem, dá zahtevano in hoče sam kot romar oditi. Sedaj se mu Kristus razodene kot njegov Bog, mu vse vrne in mu prorokuje, da bo v dveh letih umrl. S čistim življenjem se pripravlja na smrt in umre s svojo ženo določenega dne. Slovel je kot svetnik.

Na prvi pogled je jasno, da sloni slovenska legenda o sv. Ožbaldu na nemški srednjeveški glumaški pesmi. Važna je zapisovalčeva opomba, da smo imeli nekoč v Zvrhnjem Rožu in pri Zilji prav lepo pesem o sv. Ožbaldu. In od te pesmi so Majarju v prozi pripovedovali, kar je zapisal. Ni zapisal torej vsega, ampak samo to, kar so ljudje še vedeli vsebine od prejšnje pesmi. Pripovedovavec si je zapomnil pač prvi del vsebine, drugega pa ne — ko se Ožbald gre ženit. Vprašanje pa je, če je bil drugi del še ohranjen. Pa saj slovenski Ožbald tudi ni več mogočen kralj, ki gre z mogočno križarsko vojsko preko morja po nevesto, ampak je puščavnik, ki je že 33 let živel v puščavi in ki mu je brada zrasla tako velika, da se je z njo lahko pokrtil. Tudi ne pripoveduje dogodkov, ki so se vršili pred mestom neveste zamorkinje in na begu na morju. Nič ne omenja ženitve, ampak samo, da mu je prinesel vran od zamorkinje zakonski prstan. Pač pa Majar v dodatku pripominja, da časte Ožbalda za mogočnega priprošnjika v morskih nevarnostih in da se upodablja kakor vrl vitez, klečeč nad oblaki, pod njim silno morje, na njem barka v hudi burji. Na roki mu sedi črn golobček, držec v svojem kljunu prstan neveste zamorkinje, o katerem nekateri „krivo mislijo, da je ta črna ptica vrank“. Ta dodatek kaže na vsebino drugega dela srednjeveške pesmi o Ožbaldu.

Če pazljivo čitate legendo, opazite, da ima tudi ta proza vsaj ostanek ritma. Dva glavna momenta sta v naši legendi ohranjena. 1. Ptica — golobček ve za nevesto preko morja. 2. Kot sel nese tja poročni prstan, od strahu na morju počrni in se z nevestinim prstanom v kljunu srečno vrne k Ožbaldu. Vsa druga primes je že odpadla.

Metamorfoze belega golobčka v črnega (vrana) srednjeveška nemška glumaška pesem — kolikor mi je znano — ne pozna.

Iz iste dobe kakor legendo o Ožbaldu, iz dobe glumaškega epa (Spielmannsepos), imamo tudi drugo srednjeveško snov, ki se nam je ohranila v pesmi o Mladi Zori⁶, legendo o Salomonu, seveda ne v obliki nemške glumaške pesmi, ampak predelano⁷.

Izmed nemških redakcij nobena popolnoma ne odgovarja slov. nar. pesmi, akoprav kaže tradicija, iz katere je izšla „Mlada Zora“, z vso verjetnostjo na zapad, na nemško predlogo. Za podlago in vir slov. narodne pesmi o „Mladi Zori“ si moramo misliti nekako sredi med spruchgedichtom

in spielmannsepom⁸. Kakor zamorec v narodni pesmi o Lepi Vidi ne pomenja črnca, ampak Mavra (Arabca), tako tudi nevesta zamorkinja v Ožbaldovi legendi ni črnka, ampak orientška nevesta, kar kaže že ime njenega očeta v nemški glumaški pesmi, ki se imenuje Aaron. Vse to pa meri tudi na orientski izvor, meri tudi na viteške epe in romane, v katerih se vitez bori po vsej Evropi in čez morje za svojo nevesto.

Vplivi srednjeveške romantike na naše narodno pesništvo so bili precejšnji. Vzemimo n. pr. narodno pesem „Kralj Matjaž in Alenčica“. Snov te pesmi ni zgodovinska, dospela je k nam z zapada, po pesmih, ki pripovedujejo, kako Saracen odpelje odsotnemu vitezcu ženo in kako jo ta zopet reši. Ta narodna pesem je doma na Provansalskem, odkoder je dospela preko Italije k nam in tudi k Hrvatom in Srbom, kjer opeva pesem o kraljeviču Marku in Mini Kosturjaninu isto snov. Matjaževo ime se je preneslo na pesem še-le v 15. ali v začetku 16. stoletja, podobno pri Srbih ime kraljeviča Marka⁹. Ali pa vzemimo pesem o Pegamu in Lambergarju, da ne govorim o Zlatorogu (Monoceros), motivu, ki je tudi v nemški glumaški pesmi o Ožbaldu ohranjen v prizoru o lovu na jelena pred zamorskim mestom.

Določiti nemško predlogo za našo slovensko glumaško ali „narodno“ pesem o Ožbaldu bo pač težko. Zakaj? M. Majar ni zapisal prvotne cele pesmi, ki je bila znana, ampak samo, kar so mu pripovedovali v „razrešenem slogu“ (prozi). Zato ne vemo, koliko je bilo v pesmi še drugih dodatkov.

Če Grafenauer dokazuje¹⁰, da so nekatere premembe v Mladi Zori v zvezi z baladnim značajem slov. narodne pesmi, ki stremljeva za tem, da se dejanje kolikor mogoče opravi obširnosti epske tehnike, ki jo kažejo n. pr. ruske biline in obe nemški redakciji in da odpadejo vse le količkaj nepotrebne osebe kakor tudi vojno spremstvo Salamonovo in da ostanejo samo glavne osebe in glavni momenti dejanja, se to — v glavnem seveda — tudi sklada z Ožbaldovo legendo, a ne moremo tako sklepati, ker je naš zapis pomanjkljiv, kakor tudi ne vemo, v koliko je Mlado Zoro predelal Rodoljub Ledinski!

Dokazano pa je, da smo sprejeli tudi legendo o sv. Ožbaldu (glumaško pesem), ki jo je z glavnimi momenti dejanja zapisal v prozi M. Majar-Ziljski, iz srednjeveške romantične literature.

II.

Pomudimo se še nekoliko pri Ožbaldovem vranu (počrnelem golobčku), ki nese v kljunu prstan in v perju pismo, leti čez veliko vodo — morje ter se s prstanom povrne. V naši legendi vrši posel Ožbaldovega sla bel

golob, ki se na morju tako prestraši, ko mu pade prstan v morje, ki ga pa še pravočasno ujame, da se spremeni v črnega.

Že Vulgata Gen. 8, 6. pravi, da je Noe izpustil iz ladje najprej vrana, ki se pa ni vrnil, nato pa golobčka.

V golih azijskih stepah so vrani kazali Aleksandru Velikemu pravo pot. Curtius IV. 7, 15.

V Aristofanovi komediji „Ptiči“ kaže vrana pot dvema Atencema, ko gresta v ptičji grad na oblakih.

Znano pa je, da so tudi golobje ptice vodnice, ki ob različnih prilikah kažejo pot, n. pr. Verg. Aen. VI, 90—203, kjer pokažeta dva goloba Eneju zlato omelino vejico.

Že Ovidij pripoveduje v Metamorfozah 2, 531, sqq. fabulo o belem vranu, ki se spremeni v črnega. Lukrecij 2, 822 pravi, da mečejo beli vrani belo perje proč in počrni¹¹.

Vranova gostobesednost je vzrok Pind. Ol. II. 156, da je počrnel, prej pa je bil bolj bel kakor sneg, labudi, golobje in gosi.

Zakrakal je bogu solnca v uho, da se je njegova ljuba Koronis bavila s haemonskim mladeničem¹².

O takih metamorfozah so pripovedovali torej že v starem veku, kar je prodrlo tudi v našo legendo, kjer pa iz belega golobčka postane črn vran. Belega vrana je nadomestil bel golobček, ki je bil krščanskemu naziranju prikladnejši.

Plinij nat. hist. 11, 130 navaja tudi vodne in morske vrane (corvi aquatici, corvus maritimus). Thesaurus navaja Lukrecija 5, 1085: praeditic tempestatum mutationes.

Če vrani hripavo krakajo, kmalu pride dež in veter. Arist. frg. 241, 7. Plut. mor. 139 A. 152 D. Aelian hist. an. VII. 7. Lucr. V. 1085. Verg. Georg. I. 382, Avien. Arat. 1715 Dracont. laud. dei I. 527.

Če deževje mine, krakajo čisteje in večkrat. Verg. Georg. I. 410. Plin. n. h. XVIII. 362.¹³ Če o sv. Ožbaldu dežuje, še dolgo ni lepega vremena. (Lokovica v Mežiški dolini).

Ivan a S. Gemmiano O. Pr. podaje v svoji knjigi „Summa de exemplis et rerum similitudinibus locupletissima (Antwerpiae 1609) o v r a n u naslednjo simboliko: Vran je po svoji kričavosti podoba ošabneža, po zvijačnosti in kradljivosti je podoben lakomnežem in nečistnikom, ker se rad vseda na mrhovino (str. 227). Nadalje je vran podoba hudega duha, ki skuša služabnikom božjim izključvati oči (259). Mladiči vranov, dokler imajo belo mahovino, so podoba nedolžnih ljudi, ko pa jim poraste črno perje, so podoba grešnika. Stari so namreč mislili, da mladih vranov, dokler imajo le belo mahovino, roditelji ne marajo, redi jih le rosa nebeška, še-le ko jim poraste črno perje, jih začnejo pitati roditelji, tako

človeka v stanu nedolžnosti redi le rosa milosti božje, ko pa po grehih postane črn, ga redijo zli duhovi (str. 220).

S svojim trdim, neužitnim mesom je vran podoba trdovratnega grešnika, nasprotno je pomorski vran (*corvus marinus*) s svojim mehkim mesom podoba spokornika (str. 228).

Vprašanje je, je li vran na sliko Ožbaldovo prišel pod vplivom glumaške pesmi, ali je nasprotno vloga vranova v tej pesmi le ljudska interpretacija vrana na sliki, ki v tem slučaju pomeni hudega duha, ki ga je Ožbald pregnal s pospeševanjem krščanstva, kakor pravijo Acta. SS.: „expulsa diaboli tyrannide Christus iam regnare coeperat“ (str. 102). [Dr. Fr. Kovačić.]

Majar poroča, da se časti sv. Ožbald za mogočnega priprošnjika v morskih nevarnostih. Slikajo ga, kakor vrlega viteza, ki kleči nad oblaki, pod njim silno morje in barka v hudi burji, kar se nanaša na vsebino srednjeveške glumaške pesmi.

Ožbald je po ljudskem mišljenju vremenski gospodar, ki deli kruh (Brotvater). Njemu so posvečeni studenci, katerim izprosi od Boga zdravilno moč, ki tudi človeka pomlade. Pri Sommerau-u v župniji Reichenfels v Labodski dolini je Ožbaldov studenec, ki je vseboval nekoč zlato. Ta kraj pa inace trpi vsled suše. Tudi na poti od Št. Ožbalda nad Klein-kirchheimom v Kaning, je baje tak studenec¹⁴.

Ožbald z vranom je v zvezi z vodo in vremenom, kar meri po navedeni literaturi že na stari vek.

Sv. Ožbald s svojim jelenom (I) je patron lovcev. (Tu je pač zamenjan s sv. Egidijem.) Na nekaterih krajih na Koroškem hodijo ti na Ožbaldovo dne 5. avgusta k izpovedi in k sv. obhajilu¹⁵. To zopet meri na srednjeveško glumaško pesem in tudi dokazuje, da je bila ta na Koroškem zelo razširjena.

Ob žetvi puščajo na Švabskem sv. Ožbaldu na čast 3 klase na njivi, ki jih potem v podobi križa zvežejo, na Bavarskem delajo ponekod isto in klase spletajo na čast sv. Ožbaldu s cveticami v venčke.

Ker obhaja cerkev sv. Ožbalda 5. avgusta, ob času žetve v hribovitih krajih, se je ta kult pač vsled tega razširil, razen tega je vplivala legenda, ki pripoveduje o njegovi darežljivosti.

Ne morem pa navesti, je li je v slovenskem kultu sv. Ožbalda kaj posebnega, ker mi ni znano. To bi lahko izpopolnili duhovniki ali učitelji, tudi dijaki, ki so iz takih krajev, kjer ga še posebno časte.

III.

Vran je skoraj stalen atribut na kipih in slikah, ki upodablajo sv. Ožbalda-kralja.

Eden izmed najstarejših kipov je od sv. Ožbalda na Jezerskem, ki ga kaže tudi naša slika. Na isti način je upodobljen v minoritski podružnici

sv. Ožbalda v Ptuj; kip je baje Progarjev. Kaj je bilo prej v glavnem oltarju, mi ni znano. Kip sv. Ožbalda nad Škofjo Loko, podružnice mestne loške cerkve, je iz l. 1527. Na sklepniku je vpodobljen s krono, žezlom in vranom. Kip ima krono, žezlo, jabolko, na njem vran. V Volčjem potoku pri Kamniku imamo tudi sv. Ožbalda, Layerjevo sliko. Predstavlja ga kleččega na oblaku, angelji s krono in palmo mučeništva. Sv. Ožbald je v kraljevski opravi. V levi roki drži pismo, na katerem sedi vran, ki drži v kljunu prstan. Spodaj je pokrajina z jezdecimi vojščaki v diru ali event. boju. Spodnji del slike je malo nerazločen. V Potočah pri Libelcih ima sv. Ožbald žezlo in jabolko, na katerem sedi bel golob, ki drži v kljunu pismo. Prim. slovensko legendo! O sliki sv. Ožbalda v podružnici Ponikve pravi H. Hermann: „Zu St. Oswald, einer vor kurzem neugeweihten Filiale der Pfarre Ponikl bei Cilli sieht man als Altarbild die Vorstellung, wie St. Oswald an der Tafel neben dem frommen Bischof Aidan sitzend, die silbernen Geschirre zerbricht, um seine Stücke den auf Almosen harrenden Armen verteilen zu lassen“.

Na slike in podobe so zašli vran, pismo in prstan bržkone iz srednjeveške glumaške pesmi o sv. Ožbaldu, kjer nastopa kot svetnikov ukročen ptič in njegov sel. Snov glumaške pesmi je orientska, isto tako bo menda tudi vran orientski. Kakor je zmaj v ikonografiji egiptskega izvira in pomeni premaganega nasprotnika¹⁸, tako bo tudi vran orientskega izvira. V perzijskem Mitrovem kultu n. pr. predstavlja corax prvo stopnjo sedmerih stopenj mistov (mysthes, sacratus). On je sel solnčnega boga, ki Mitri naroči, naj zabode bika. Seveda to ni v zvezi z Ožbaldovim kultom, ampak le kaže, da eksistira vran že v Mitrovem kultu, ki je orientski¹⁹. Na Mitrovih reliefih, n. pr. tudi na Bregu pri Ptuj, se vran vedno nahaja.

Kult sv. Ožbalda se je v naših krajih začel že zgodaj razširjati.

Stegenšek²⁰ navaja v solnograški škofiji²¹ župni cerkvi sv. Ožbalda, v graški 13 in 2 podružnici, v celovski 3 farne cerkve severno in 2 južno Drave, 9 podružnic severno, 4¹ južno Drave, v mariborski 1 župnijsko severno, 1 južno in 6 podružnic južno Drave, v ljubljanski 2 župnijski cerkvi in 8 podružnic, v goriški 1 župnijsko cerkev. Razmerje sev.: juž. Drave je 31¹:23¹. Vsota 54^{2*}.

Kult sv. Ožbalda prevladuje torej severno Drave, kaže ob enem odkod je prišel, a se je tudi na jug precej razširil.

Izmed srednjeveških patrocinijev na Sp. Štajerskem navaja Stegenšek str. 218 tudi sv. Ožbalda in sicer: v Ptuj 1321, v dravskem gozdu 1372, v Pernovem pri Galiciji 1436, v Cirkovcah pri Škalah 1436, (pri Valdeku 1480 — cerkev ne obstoji več). Razen navedenih imamo v lavantinski škofiji še sv. Ožbalda na Ožbaldskem vrhu (Sv. Peter na Kronski gori),

* Eksponenti pomenijo sopatrocinije.

sv. Ožbalda v Pečicah (sedanja cerkev zidana 1857—1863), sv. Ožbalda v župniji sv. Martina na Ponikvi (cerkev zidana 1437, renov. 1914) ter sv. Ožbalda ob Dravi (cerkev zidana 1812).

Na Koroškem imamo podružnico sv. Ožbalda v Svečah v Rožu, tudi župnija Sv. Petra v Grabštajnu ima Ožbaldovo podružnico. Libeliče imajo podružnico sv. Jerneja in Ožbalda v Potočah, Šmihel pri Pliberku sv. Ožbalda v Rinkolah. V Črni v Mežiški dolini je sv. Ožbald župnijski patron. Črna je bila podružnica Šmihela pri Pliberku, toda je imela že 1362 svojega rektorja. Na Jezerskem je župnija sv. Ožbalda. Kip v cerkvi je iz prve polovice XV. stoletja²¹. (Glej sliko na 9. strani!)

Ožbaldov kult v naših krajih sega, kakor je razvidno iz starih cerkev in listin že v 14. stoletje.

Lučki opravilnik iz 18. stoletja ima 5. avg. Dedicatio B. V. MARIAE ad nives et S. Oswaldi (festum devot.) Steg. 223.

Solnograški opravilnik 1575 ga nima, pač pa ljubljanski iz l. 1600 (Tom. Hren) kot festum devotionis. Papež Urban VII. l. 1642 v buli „Universa per orbem“ ni zapovedal, da se bi praznoval po vsem svetu.

Če Slekovec²² trdi, da si je pokrajinski škof Ožbald (umrl okoli 861), ki je sledil pokrajinskemu škofu Otonu, pridobil za Ptuj in za druge slov. kraje mnogo zaslug ter ga verni Slovenci zato še dandanes radi slavijo in njemu v čast cerkve in kapele zidajo ter da je spomin njegovega blagega delovanja v Ptujju ohranjen v starodavni, njemu v čast posvečeni cerkvi zunaj Ptujja, to le deloma odgovarja resnici.



Cerkev sv. Ožbalda v Ptujju (sedaj podružnica minoritske župnije, prej samostojna župnija) [glej sliko na 18. strani!] je posvečena kralju Ožbaldu, novi Progarjev (?) kip ga predstavlja tako, kakor je upodobljen na Jezerskem (kralj z insigniji in vranom). Pokrajinski škof Ožbald ni svetnik, imenoval pa se je kakor kralj, ki je živel 2 stoletji pred njim in je torej samo spomin na sv. Ožbalda-kralja ohranjen tudi v škofovem imenu. Cerkev sv. Ožbalda zunaj Ptujja se imenuje v Zahnovi listini še le **1321** in je tudi najstarejša priča Ožbaldovega

kulta pri nas. Oba pa sta prišla iz severa — pokrajinski škof in kult sv. Ožbalta — iz Solnograda.

Tudi drugi naši starejši patrociniji odgovarjajo solnograškimi.

Prišli smo torej v 14. stoletje — dalje gor menda ne bo treba hoditi.

Po križarskih vojnah, ki so ovili okole zgodovinskega Ožbalda romantični orientski bršljan, se je začel njegov kult tudi pri nas širiti. Takrat je dobil iz pripovedke tudi vrana, ki nosi v kljunu poročni prstan. Da je v tej srednjeveški koncepciji bil tudi pri nas znan, čokazujejo stari kipi, dokazuje pa tudi slovenska ziljsko-rožanska legenda, ki je ostanek slovenske narodne pesmi o sv. Ožbaldu.

* *

*

Na koncu naj dodam še mično aitiološko legendo o cerkvi sv. Ožbalda v Črni v Mežiški dolini. Pravila jo je Tekla Drvodiel v Javorju pri Pušniku, okoli 60 let stara, zapisal pa jo je Karl Prah, bivši moj celovski učenec iz Črne.

Kmetje v Javorju so hoteli pred davnim, davnim časom v Mali Črni, ki je $\frac{1}{2}$ ure od Črne proti vzhodu, sv. Ožbaldu na čast postaviti cerkev. Tesarji so imeli že vse pripravljeno, prostor za cerkev je bil že zaznamovan in temelj vložen. Neko jutro pa najdejo ta prostor oskrunjen. Storil je to neki pastir. Tisti dan in tudi sledeče dneve zapazijo črnega vrana (ptiča sv. Ožbalda), ki je venomer treščice proti večeru nosil. To se jim je le čudno zdelo in zato so poslali enega izmed sebe za vranom. Ko tesar pride v tisti kraj, kjer stoji sedaj Črna, zapazi vrana na malem hribčku (danes stoji tam župna cerkev sv. Ožbalda), kako ravno treščice v podobi male cerkvice polaga. Ko se tesar vrne, pripoveduje onim, kar je videl, in nato so javorski kmetje sklenili, da bodo cerkev sv. Ožbaldu na čast tam postavili, kjer še danes stoji.

Opombe.

¹ Acta Sanctorum, avgust tom. II., str. 83—103. Wetzer Welte's Kirchenlexikon² IX. Bd. str. 1143—1145.

² Djanje Svetnikov Božjih in razlaganje prestavnih praznikov ali svetkov. Spisali družniki sv. Mohorja, na svetlo dal Anton Slomšek. V Gradcu 1853, stran 127—129. (5. avgusta.)

³ Wetzer-Welte² ibid.

⁴ Salzer, Illustrierte Geschichte der deutschen Literatur von den ältesten Zeiten bis zur Gegenwart. Bd. I., str. 186. sl.

⁵ Po Salzerju I., str. 188.

⁶ Štrekelj, NP I. št. 114, str. 180—182.

⁷ Ivan Grafenauer, Legenda o Salomonu v slovenski narodni pesmi. Zbornik u slavu Vatroslava Jagića. Berlin 1908., str. 65—70.

⁸ Grafenauer, ibid. str. 70.

⁹ Grafenauer Iv., Slov. čitanka I. del str. 296.

¹⁰ Zbornik u slavu V. Jagića str. 67.

¹¹ Literaturo navaja „Thesaurus linguae latinae“. Vol. IV. str. 1078—1079.

¹² Paulys Real-Encyclopädie der class. Altertumswissenschaft. Neue Bearbeitung von Georg Wissowa. Stuttgart 1914 pod „Rabe“ str. 21.

¹³ Cit. Pauly, Real Encyclopädie str. 21. Drugo literaturo glej tam!

¹⁴ H. Hermann, Die St. Oswald Legende. (In Bezug auf Kärnten). Carinthia 1857, stran 57.

¹⁵ Carinthia 1857 ibid.

¹⁶ Poročilo dr. Fr. Steleta.

¹⁷ Carinthia, 1857 str. 46.

¹⁸ Strzygovski. Hellenistische und koptische Kunst in Alexandrien. Wien 1902, p. 27-Citira Stegenšek na str. 209. Dekanije Gornjegrajske.

¹⁹ Cumont, Die Mysterien des Mithra. Autor. deutsche Ausgabe von Georg Gehrich. Teubner, Leipzig 1911 str. 138.

²⁰ Stegenšek, Dekanija Gornjegrajska str. 190.

²¹ Poročilo dr. Fr. Steleta.

²² Slekovec, Škofija in nadduhovnija v Ptuj. Maribor 1880 str. 24.

V Ptuj ob tridesetletnici Muzejskega društva v Ptuj in ob dvajsetletnici Zgodovinskega društva v Mariboru.



Doneski škofa Hrena za zgodovino reformacije na Slovenskem.

Fr. Kidrič, Ljubljana.

Ugotovljeno je že, da je napisal Hren na prošnjo sekovskega škofa Brennerja o reformaciji na Kranjskem poročilo, ki se je uporabilo deloma v Rosolenčevem „Gegenberichtu“ iz 1606¹. Hrenovo poročilo, ki se nahaja še tudi danes v veliki semeniški knjižnici v Ljubljani, je objavil l. 1864. Hicinger². Že drugje sem postavil tezo, da je ta Hicingerjeva objava nerabna³. Tukaj nameravam sledeče: Hrenove doneske objaviti iznova ter obenem opozoriti, zakaj imam Hicingerjevo objavo za vzor take, kakršna ne bi smela biti; ugotoviti Hrenove vire; določiti vrednost njegovega gradiva.

1. Hren je upotrebljal za svoj spis 2 lista (A, B), ki sta bila po sredi preganjena. Ko je začel, je imel B na desni polovici 1. strani že beležko, ki ima datum 31. dec. 1605 ter obsega pod nadpisom „memoriale“ razpored neke kapiteljske seje. Pisal je vedno čez polovico strani in sicer v sledečem redu: A, 1. stran, desna polovica; A, 2. stran, leva p.; A, 2. stran, desna p.; A, 1. stran, leva p.; B, 1. stran, desna p.; B, 2. stran, desna p. (pod razporedom kap. seje). Če upoštevamo to, dobimo tekst, katerega posamezne odstavke sem radi lažjega pozivanja opremil s črkami a—s a ga priobčujem sicer z razrešenimi okrajšavami in sploh po pravilih, ki so za take objave običajna, pri čemer izrekam g. drju. Milku Kosu za revizijo moje transkripcije posebno zahvalo:

Memoriale scribendorum ad reverendissimum episcopum Seccoviensem.

Ingressus.

a) Haeresis Labacum et Carniolam ingressa est circiter annum 1544. sub Joanne Ungnad, cuius magna fuit apud imperatorem Ferdinandum autoritas, ita, ut supremus dux Slavoniae et Croatiae haberetur. Beatae Mariae Virginis ecclesiam in Gradish et beati Joannis Euangelistae in suburbii Petrensibus diruit sub praetextu Turcarum alicuius obsidionis etc. Aggressus fuit et sancti Christophori ecclesiam, sed Ferdinandi imperatoris mandato prohibitus desistere debuit. Varie is variis in locis, et post ipsum familia eius, haeresim in istis provinciis aluit fovitque, donec tota interiret una cum nomine familia. Postremus Simeon aere gravi oneratus solum mutavit.

b) Mathes Klobmer poligrammataeus ducatus Carniae e primis seductoribus laicus tunc fuit. Deinde Primus Truberus apostata canonicus se illis adiunxit (ob strani: Cui ego successi 1588) et alii mali sacerdotes. Conciliabula sua et primas habuit conciones in Rosenbach, ad Savum et apud sanctum Christophorum, tandem in aedibus canonicorum

c) Fuit is Truber mediocriter in humanioribus eruditus, sacerdos concubiniarius (ob strani: 4 habuit successive mulieres), et concionator ad sanctum Nicolaum Labaci fuit. Antequam apostata ad Lutheranas partes transiret, sollicitatus a nobilibus et supradictis in provincia, publice ad sanctum Nicolaum revocavit catholicam fidem eique abrenuntiavit. Postea publice confessus est pro concione, patrem eius fuisse a rebellibus rusticis in tumultu suspensum ab arbore. (Ob strani: Hieronimus Bartholej [?] notarius publicus.)

d) Progressus is fuit haereticae pravitatis. Ditiore, superbiore, lasciviores, et nobiliores quique, quibus orare, ieiunare, caste, sobrie, iuste ac pie vivere poena fuit arduum et grave, se ad istos aggregarunt cumulatissime. Hi iidem simpliciore et tenuioris fortunae homines vestibis, muneribus, donis, officiis allectos ad se ad defectionem et haeresim perduxerunt.

e) Ab imperatore Ferdinando ad instantiam episcopi Labacensis Primus Truberus examinatus et apostata haeticus inventus inde mox fuit proscriptus circa annum Domini 1560. Diu latuit lupus sub agnina pelle. Misit post illum usque in Tyrolim lictores caesar ad capiendum apostatam, quem puer eius Jacobus Thhaule, inscriptus in formula concordiae, prodiderat, sed evasit, a nobilibus in suis castris et arcibus hospitio acceptus, publica subterfugiendo astute.

f) Interim provinciales apud imperatorem Ferdinandum institerunt pro eo quasi catholico sacerdote, sola 2 haec puncta; communionem sub utraque et ne infirmi a catholicis sacerdotibus foede in agone derelicti, uti proferebant, negligenter urgentes. Decipitur hoc noviter caesar Ferdinandus: post biennium revocatus a provincialibus solenniter et cum (ob str.: 1562) magno plausu revertitur Labacum Truberus. Tunc in xenodochio civili et ecclesia sanctae Elisabethae destructis aris una maiori retenta cathedra pestilentiae erigitur Labaci, cui primus omnino praefuit dictus Truberus apostata, cui ego in canonicatu, domo, officio, ac munere concionatoris postea successi anno 1588.

g) Cum illo plures alii apostatae et scelerati sacerdotes utpote: 1. Joannes Schwaiger sacerdos ex Hotthevia, qui fuit flegerus domini Horbardi ab Awersperg in Tschernembl; 2. Georgius quidam dictus Kobilá Juri eo quod missam pro equa detestatus sit et pro recepta vendiderit equa; 3. Joannes Tolshakh apostata (ista roka z novejšim črnílo m: Lyfsez sive Sherar); 4. Gregor Lahfhiz; (5.) Doctor Paulus Wiener canonicus etiam apostata (ista roka s poznejšim črnílo m: in Transylvania periit); (6.) David Hasiber canonicus; (7.) Andreas Latomus capellanus sanctae Elisabethae in hospitali; (8.) Petrus (od iste roke z mlajšim črnílo m, prej je bilo menda: Rudpertus) Kuplenik et alii in Superiori Carniola parochi plerique in hoc defectione et calamitate defecerunt passim.

h) Rebus sic male stantibus iterum certior factus imperator Ferdinandus per episcopum Labacensem proscripsit solum Truberum et una dominum Paulum Wiener apostatam canonicum cathenis vinctum Viennam perducimandavit. Cui in Schattwienn per nobiles larvatos fuit e manibus deductorum et vinculis liberatus et in Hungariam Superiorem deductus, ibi in haeresi miseram clausit vitam.

i) Interea provinciales in horum locum (nad črto: Foelicianum Trubar) alios praedicantios: Sebastianum Crellium, Christofferum Spindlerum, Andream Pirotar, Georgium Dalmatinum subrogarunt, qui invicem sibi succedentes scholis et stipendiis erectis iuxta formulam sub A (ob strani: A) gregem catholicam per totam provinciam accitis et dispositis hinc inde buccinatoribus et clamantibus sacerdotibus apostatis plus minus etiam scholarum rectoribus ad 21, quos ex publico aerario datis liberaliter stipendiis aluerunt et gregem catholicam miserum in modum, in oppidis et civitatibus quam maxime seduxerunt.

j) Hisdem Primus Truberus infaustae memoriae apostata totis (ista roka pozneje: fere) 30 (prvotno je sledila trojki neka druga številka) aut circiter annis acceptis pro annua provisione e publico Carniolae aerario 250 fl ex Wirtembergensi ducatu, ubi prope Tubingam in Deredingen parochiam optimam [sicut et Foelicianus eius filius post ipsum cum a serenissimo archiduce Ferdinando e Carniola anno 1600 cum aliis praedicantibus, concivibus et complicibus fidei esset proscripsum, post patris obitum] habuit. Postillas, catechismos, hymnologia, varias conciones, opuscula et precarios libellos abs se in linguam carniolanam e pessimis haeresiarchois translatos et publicis Carniolae ducatus aerarii pecuniis ac sumptibus, maximisque muneribus, auctori decretis typis excusos, quibus viros et pestem Lutheri aleret, submisit frequenter saepius renovatis typis.

k) Biblia adiecerunt in linguam slavica vertere cura hac Georgio Dalmatino praedicantio demandata. Opus sumptuosum et Lutheri bibliis conforme. Excusum Wittenbergae, ipso Georgio Dalmatino et Adamo Bochorizh Flacciano ad correcturam missis, qui multis mensibus ibi delituerunt. Tandem re confecta per Hungariam et extremas Slavoniae et Croatiae fines Carolstadium, inde Labacum et in Carniolam chartae advectae sunt et ex domo provincialium dividendae.

l) Hieremias Homburger Flaccianus doctor huc advocatus fuit, cum nonnullis aliis e Carinthia praedycantibus, qui sua censura et lima biblia illa typis edenda censuerunt. Omnia sumptibus et expensis provinciae.

m) In illa sathanae synagoga et congregatione conclusum moxque publice pro concione e cathedra pestilentiae promulgatum fuit, festum nativitate beatae Virginis Mariae, ut nimis papisticum] non amplius celebrari oportere. Mense (slediprazen prostor) anno 1573 aboleverunt alii etiam assumptae Virginis celebritatem festivam, adeo ut etiam in publica catholicorum processione et devotione anno 1596 (ob strani: ea sacratissima die), qua pro nostro exercitu in Petriniae obsidione, orationes fiebant ad Deum, a multis millibus Labacum cum vexillis et canticis sub ductu domini Laurentii abbatis Sithicensis pie memoriae advenientibus, leves mulierculae et maechanici homines in fenestris nentes et laborantes ad catholicae plebis vexationem et devotionis turbationem sese exposuerunt, asserentes Mariam esse unam mulierem ut alias.

n) Postillam Primi Truberi posthumam Foelicianus filius (pač pomotoma namesto: Foeliciano filio) Labaci ab obitu Christophori Spindleri superintendentis [quem angelum Dei solitae sunt vocare nobiles haereticae foeminae] eius successor(e), Tubingae excusam aliosque precarios libellos et catechismos, cum mihi a meo reverendissimo eidemque à serenissimo Ferdinando, quos certiores de ea re feci, cura interceptionis fuisset emandata, passimque Viennae, Linzii, aliisque vectigalium locis et praefectis diligens attentio haberetur, per Salisburgam inter pellificum merces doliis absconditos in Carniolam ad miserorum seductionem deportaverunt. Et adhuc in provincialium domo deti-

nent magnis aerarii communis et patriae in fraudem militum et confiniorum nostrorum sumptibus.

o) Ad 21 praedicantes passim in variis provinciae locis totidem scholarum faces tenuerunt ad 4000 ad minimum salaria à 50 annis faciunt 2,000,000. Exceptis donariis typographiae impendiis et aliis huius modi gratiis.

p) Isti praedicantes in primis apostatae omnes et sacerdotes fuerunt, iis exceptis, quos Tubinga submitit. Aliqui Lutherani, Flacciani alii, aliqui etiam Calvinistae. Aliqui vero Moller [?] secundum Norinbergensem aut Tubingensem modum extiterunt uti Benedictus Pirotar, quem quia iis se multo tempore nolebat conformare, explosum volebant.

r) Ex iis floruit fama ac nomine inter nobiles ac plebem Primus Truber, qui bene slavice dicebatur esse concionatus, utpote multo tempore canonicus et concionator antea Labaci ad sanctum Nicolaum et vicarius capituli ad sanctum Bartholomaeum in Campo. Deinde M. Christophorus Spindler Svevus tertius Truberi successor et praedicator germanicus, quem dominae haereticae angelum Dei vocabant. Hunc exhumatum tempore reformationis misi in profluentem.

s) (=B₂) Primi Lutheranae haeresis in Carniolia authores. Laici: Mathes Khlobmer f. f. L. Landschreiber. Mathes Zwegkhl. Andre Farrest. Apostatae sacerdotes et primi seductores: Primus Truber canonicus infaustae memoriae. Joannes Sherar vel Tollhak sive Lylsez propter stigma inustum. Cobila Juri, qui pro equa missae celebrationem vendidit eaque se penitus abdicavit. Juri Mazhek in Weichselberg. Caspar Rokauz Crainburgae. Niclas Stradiot zu Weinberg. Christoff Faschang zu Veldes. Thomas Faschang. Petrus Kuplenik et alii. (Ob strani: Leonhardus Budina, Christoff Prunner, Adamus Bochorizh, Bartholomaeus Pica Graetii.)

Da vidimo, zakaj je Hicingerjeva objava nerabna in zakaj se opozarjajo nanjo vsi, ki se hočejo učiti, kakšne objave ne smejo biti:

H. je pogosto slabo čital: c4 namesto eique: atque; d2 n. poena: paene; f5 n. plausu: applausu; f6 n. retenta: relicta; j7 n. catechismos, hymnologia: catechismum, hymnologiam; j8 n. precarios: precatorios; k3 n. Adamus: Stefanus (Bohorizh!); k5 n. chartae: cautae; m6 n. obsidione: abresso; m5 n. + (kjer je treba vriniti beležko, ki se nahaja ob strani): plus minus; i. t. d.

H. je cele stavke in odstavke svojevoljno lokaliziral: c5 je beležko o Trubarjevem očetu l. 1864. sploh izpustil ter jo objavil šele naslednjega leta v drugi zvezi: „iz Hrenovih beležk“; g5 je „Lah(hiza“ = (Vlahović) izpustil, „Gregorja“ pomaknil k prejšnjemu odstavku ter napravil iz „Tulščka“ in njegovih vzdevkov 2 različni osebi: 1) „Joannes Tolschakh“, 2) „Gregorius Scherer sive Lyssez“; f8 je pomaknil pred n, h med e in f, n med j in p, o pred i, p za i, r₁ pred h, r₂ za p, r₃ pred k, s₁ pred o, s₂ med g in r₁ i. t. d.

H. je izpuščal besede, stavke in odstavke, n. pr.: a 3: Slavoniae; a 3—6: Beatae — debuit; a 7—8: Postremus — mutavit; b 2—3: Cui — 1588; c 4—5: quem — prodiderat; f3: foede; f4: dicipitur — Ferdinandus; f 4—5: solenniter; f 7: omnino; g 1: scelerati; g 1—5: 1. 2. 3. 4. (numeracija predikantov); g 5: Lahfhiz; g 4—5: Doctor Wiener — perit; h 5: miseram; i 3—4: iuxta — A; m 1: sathanae; m 2: pestilen-

tiae; m 2—3: ut — papisticum; o 1: Ad 21; s 3—5: Joannes — abdicavit; s 8 (pri: Pica): Graetii; i. t. d. Razen tega je izpustil datum eležke, ki obsega razpored kapiteljske seje (5. dec. 1605) ter je za datiranje postanka vseh doneskov terminus ante quem non.

H. je vrival med Hrenov tekst besede in stavke, ki jih tam ni, n. pr.: a 2 (za: Ungnad): domino de Sonegg; a 2 (za: Ungnad — dux): in Styria, Carinthia et Carniola; f 2 (za: utraque): parte; g 3 (za: Georgius — equa): recte Jureschitsch; j 10 (za: frequenter): una cum parte bibliorum; i. t. d.

H. je namenoma, svojevoljno in brez opravičbe ter opravičila izpreminjal Hrenovo besedilo, n. pr.: c 1: (namesto: concubinarij): coniugatus; e 3 (n. 1560): 1547 (!); e 3 (n.: lupus sub agnina pelle): astutia sua tectus; f 4 (n.: post biennium): post annos aliquot (!); f 7 (n.: pestilentiae): erroris; h 2 (n.: proscrisit solum Truberum): proscrisit non solum Truberum; j 8 (n.: pessimis): praecipuis; j 10 (n. viros et pestem Lutheri): novos Lutheri errores; n 4 (n.: excusam): excudi curavit; n 7 (n.: per Salisburgam): Salisburgi; s 8 (n.: Pica): Picus i. t. d.

Človek se mora vprašati, zakaj si je prikrojil Hicinger metodo, ki se mora brezpogojno obsojati. Motiv izpustkom je bil pogosto ta, da je bilo zmiselno čitanje v dotičnem odstavku za Hicingerjevo paleografsko izobrazbo pretežko. Vse zavestnosamovoljne izpremembe pa je rodila nesrečna Hicingerjeva želja, obvarovati Hrena pred konstatacijo, da ni bil izbirčen v iskanju izraza, kadar je šlo za označbo protestantov, in da je posamezne faze v razvoju reformacijskega gibanja na Kranjskem poznal slabše, nego bi človek pričakoval.

Na osnovi slabe objave je Hicinger sam Hrenov „memorijal“ napčno datiral (1600 namesto: kmalu po 5. dec. 1605). S slabo njegovo objavo je dalje v zvezi, da figurira Pica med „prvimi kranjskimi protestanti“⁵, dočim je bil učitelj v Gradcu. Tudi „Hans Lischetz“ bi brez Hicingerjeve napake najbrž ne bil prišel v evidenco kot pridigar, ki bi naj bil različen od Tulščaka⁶. I. t. d.

Opombe.

¹ Gruden, zur Autorschaft des Gründl. Gegenberichts: Carniola 1912, 103—5, 277—80. — ² Mittheilungen des hist. Ver. f. Krain 1864, 1—3. — ³ Kidrič, Ogradje za biografijo Primoža Trubarja [Obenem analiza Andreajevih, Hrenovih, Rosolenčevih in Valvazorjevih doneskov.] Razprave (Izd. Znanstveno društvo) I (1923), 181. — ⁴ Mittheilungen des hist. Ver. f. Kr. 1865, 2. — ⁵ Gruden, Zgodovina 605. — ⁶ Elze, Prediger: Jahrbuch d. Ges. d. Gesch. d. Prot. in Öst. 1900—1901.



Izvestja.

Dr. P. Strmšek :

Topuz in buzdovan.

Orijentalški narodi, zlasti še Perzijci, so uporabljali v bojih bat, ki ga pozna jugoslovanska narodna pesem pod turškima imenoma „topuz“ in „buzdovan“.

Med tem ko pravi Akademski Rječnik, (I. str. 759.) da je buzdohan isto kakor topuz, tolmači Truhelka v „Glasniku Zemaljskog Muzeja“ (XXVI. 1914. str. 242—243), da sta to dve različni orožji. Tudi narodna pesem ju strogo loči z eno edino izjemo: v pesmi o smrti kraljeviča Marka :

A kad Marko britku prebi sablju,
Bojno koplje slomi na sedmero
Pa ga baci u jelove grane;
Uze Marko perna buzdovana,
Uze njega u desnicu ruku
Pa ga baci s Urvine planine
A u sinje u debelo more,
Pa topuzu Marko besjedio :
„Kad moj topuz iz mora izišo,
Onda 'vaki djetić postanu!“

Topuz, včasih tudi s sufiksom, topuzina, je imel na lesenem drogu železno kroglo z globokimi vdrtinami in ostrimi robovi, da je bil nekoliko podoben zvezdi, radi česar je dobil pri Nemcih ime „Morgenstern“.

V besedi „buzdohan“ (po Miklošiču iz turške „bozdogan“) je izginil tekom 18. stoletja „h“ in je na njegovo mesto stopil „v“. Pri buzdovanu so bile pritrjene okoli droga na gorenjem koncu trikotne plošče — pera imenovane; ker jih je bilo navadno šest, se imenuje buzdovan tudi šestoperac.

Narodna pesem nam podaje pri buzdovanu različno število takih ploščic; enkrat celo štirintrideset. (Junačke pjesme II., izdala Matica Hrvatska, str. 512.):

O njem viša perna buzdohana
Na njem pera trijest i četiri
Pola zlatnih a pola srebrnih.

Da je bil buzdovan pozlačen, nahajamo prav pogosto, tako n. pr. v Srpskih narodnih pjesmah Vuka Štef. Karadžiča (Državno izdanje II. str. 209.):

Poteže se buzdovanom Marko
Pak je bije šestoperom zlatnim.

Pravi junaki pa so ljubili tudi posebno težke buzdovane. Tako prav; Marko (Vukove pjesme II. str. 428):

U mom više buzdovanu nema,
 Četrdeset oka ladna gvoždja,
 Dvaest oka lepa čista srebra,
 I šest oka žeženoga zlata:
 Jedno s drugim šeset i šest oka.

Kakor običajno pretirava narodna pesem tudi te podatke, kajti ta buzdovan bi tehtal nekako 92 kg. Skoraj enako težo navaja pesem v zbirki Matice Hrvatske (I. str. 361):

I uzimlje laka buzdovana,
 Salivena od čistoga tuča,
 A težak je od šezdeset oka. —

Uporabljala pa sta se topuz in buzdovan popolnoma enako, a nikdar skupno. — Prva naloga je bila vreči nasprotnika z batom iz sedla (gl. pesmi Mat. Hrv. III. str. 521):

Lipa Ajka bana udarila
 A bratinim pernim buzdohanom;
 Kako bana udari divojka,
 Iz bojna ga sedla izvadila.

Ko se skušata nasprotnika v boju z batom, loči narodna pesem sama najlepše topuz od buzdovana, kajti pri topuzu se odlomi ročaj, pri buzdovanu pa se polomijo pera (Junačke pjesme, Mat. Hrv. III. str. 49):

O topuze pa se pojagmiše,
 A načera jedan na drugoga,
 Pa se biju njima u mejdanu;
 Držala se oba prelomiše.

in (Mat. Hrv. II. str. 177):

Sad trgoše teške buzdovane,
 I š njima se staše udariti.
 Buzdovanom pera polomiše,
 Polomiše, u travu baciše.

Najčešće pa najdemo, da prestreže junak z batom udarec nasprotnikove sablje ali pa sulice. Tako v Vukovi zbirki (II. str. 615):

Uze mača u desnicu ruku
 A buzdovan u lijevu ruku.

in v Mat. Hrv. (II. str. 177):

Sada Musa ćordu pograbio
 Da udari Kraljevića Marka
 Al ju Marko s buzdovanom čeka,
 Rastepe ju na triest komada.

Istotam str. 176:

Pa on baca svoje vito koplje,
 Da udari Kraljevića Marka,
 Al ga Marko s buzdovanom odbi. —

Nekolikokrat pa nam narodna pesem omenja nekake vaje ali igre z batom, (pr. Jukić i Martić, Narodne pjesme bosanske i hercegovačke I. U Osijeku 1858. str. 269):

Baca topuz nebu u oblake
 U svoje ga dočekuje ruke.

ali Vuk III. st. 26:

Buzdovana pokraj sebe njija,
 Pa ga baca junak pod oblake,
 A u desnu dočekuje ruku.

Pri topuzu kakor pri buzdovanu je bilo težišče nekako na gorenjem koncu droga, tako da je napravil pri metu nepravilno pot.

Kakor se zdi, zavzemata topuz in buzdovan pri Jugoslovanih vlogo povratnega bata (Kehrwiederkeule) orijentalških narodov. Pri živahnih stikih balkanskih Slovanov z vzhodnim svetom se temu tudi ne bomo čudili.

Že iz pradavnih časov poznajo povratni bat v Indiji; tudi na egiptanskih slikah najdemo vojaške čete, oborožene s povratnim batom; pa tudi v Grčiji so ga poznali, kakor nam dokazujejo izkopane podobe.

Povratni bat mečejo tako, da plava takorekoč v zraku, a se radi svojega ekscentričnega težišča v zraku obrne ter se pod gotovimi pogoji zopet povrne na prvotno mesto. Ker lahko služi za povratni bat že malo zakrivljen drog, sta bila zato topuz z nepravilno kroglo in buzdovan s peresi prav primerna, kajti tudi njuno težišče je bilo popolnoma pri gorenjem koncu.

Tozadevno opisovanje v narodni pesmi se nikakor ne more nanašati na kake izjemne slučaje, temveč na prave vaje, kajti sicer je popolnoma neumevno mesto v Narodnih pjesmah Muhamedovaca u Bosni i Hercegovini, izdal K. Hörmann v Sarajevu 1888., I. str. 19.:

Baca topuz nebu pod oblake.
 On pod topuz podgoni dorata
 U gole ga dočekuje ruke.

Nikakor bi ne bilo mogoče, najmanj še s konjem postaviti se na mesto, kamor bo padel bat, če tega mesta ni mogoče že naprej določiti.

Štrekljeva zbirka Slovenskih narodnih pesmi pozna buzdovan samo v 153. pesmi, ki pa je zapisana v Vrbovcu na Hrvaškem, tako da moremo trditi, da prava slovenska pesem ne pozna ne topuza in ne buzdovana. Orožje v slovenskih narodnih pesmih je popolnoma isto, kakor ga je rabilo avstrijsko vojaštvo; prav često še kaže na ta vpliv tudi vojaško

nemško ime. Pri balkanskih Slovanih pa so se križali različni kulturni vplivi ter prinašali seboj tudi tuje orožje. Največji vpliv pa so imeli Osmani, tako da zasledimo vsak hip za orožje turško ali arabsko ime. To pa je povsem naravno, kajti, kakor trdi W. Erben (*Mitteilungen des k. u. k. Heeresmuseums* II. str. 30.), je bila turška vojska ob njihovem prihodu v Evropo sijajno opremljena in je dosegla v 15. in 16. stoletju v tem oziru svoj vrhunec.

Iz korespondence Jagić—Štrekelj.

Beč 18. IV. 1898. ... Eine zweite Angelegenheit betrifft eine Staatssubvention für die Matica slovenska. Ich habe das Verlangen als begründet bezeichnet und im Ministerium geneigtes Ohr dafür gefunden. Es handelt sich nur darum, ob Ihre Laibacher Herrn einkommen wollen. Auf 1000 Guld. jährl. Subvention wäre sicher zu rechnen. Es müßte aber sehr rasch gehen, damit pro 1899 der Betrag schon in das Budget käme. Wenn Sie die Sache für ersprießlich halten, wirken Sie auf die Herrn Levec et consortes ein.

Wien (27. V. 1900) ... Nun eine Frage: haben Sie bei Uhland jenes Volkslied von der Unruhe der krainerischen Bauern gelesen, wo zwei Verse slovenisch vorkommen. Das „stara prauda“ ist klar. Was ist aber „Leikkaupp woga gmajna“? Ist darunter leckauf = likof, boga (vboga) gmejna zu verstehen? Was soll das bedeuten? Verlangt die arme Gemeinde einen Schmaus? Können Sie die Sache erklären? Das Lied ist bei Uhland „Deutsche Volkslieder“ I. B. 1. Abteil. (Stuttgart u. Tübingen 1844) S. 511—512 „Die krainerischen Bauern“ und lauten die betreffenden Worte: „Stara prauda“, und „leukkup, leukkup, leukkup woga gmajna“.

Beč, 22. I. 1903. O mizeriji naših odnošaja u Ljubljani, koji se očituju kod vašeg izdanja narodnih pjesama, pripovijedao je nešto već g. prof. M. I ti ljudi bi htjeli još da dobiju svoju slovensku universitetu u Ljubljani! Već zagrebačka malo vrijedi, kakova bi istom bila ljubljanska!

Beč, 16. II. 1903. Čuo sam za onu žalosnu situaciju, u koju dogjoste s izdanjem narodnih pjesama. Znaite, šta se kaže, da gegen die Dummheit i bogovi ne mogu ništa opraviti. Ovdje se k Dummheit pridružila još i Bosheit. Ove dvije božice vladaju, kako se čini, sada u Ljubljani. Nema drugo, nego misliti na način, kako bi se to izdalo bez pomoći Matičine.

Beč, 6. I. 1904. ... Meni je sada glavno na srcu enciklopedija, o njoj ću i govoriti. Nakon dugih razgovora (pismenih dakako) čini se, da će ipak nešto biti od enciklopedije. Akademija pristaje na moje pogodbe: 1^o da se traži od ministarstva (ruskoga, razumije se!) sredstva za izdavanje, jer će djelo dosta koštati; 2^o da se bez razlike, na kojem će jeziku biti koji članak napisan, honorira po 50 rub. od tabaka, a prijevod

na ruski izradit će se u Petrogradu o trošku akademije; 3^e da se u vanrednim slučajima daje za spremu radnje neka subvencija.

Pošto je akademija te pogodbe prihvatila, stao sam ja razmišljati o planu, koji ćemo potpunoma izradjen priložiti k molbi na ministarstvo. Za taj plan treba mi svačije pomoći, dakle i Vaše. Ja sam za sada načinio projekt, koji se, razumije se, može i promijeniti, popuniti i t. d.

Po tome projektu treba mi za općeniti uvod u 3^oi glavi jedan članak (od prilike $\frac{1}{2}$ tabaka) o slovenskoj grafici, t. j. o latinskom pismu u službi slovenskog jezika. Ne biste li Vi preuzeli taj članak?

U I. djelu dolazi u 6^oi glavi „Slovenski jezik“ s ovima člancima:

1^o. historijski uvod u slov. jezik i njegovu gramatiku. To sam naučio povjeriti Skrabcu.

2^o. Kratka gramatika slovenskog jezika s historijskim pogledima. — To biste možda htjeli napisati Vi?

3. Pregled slovenskih narječja. U toj rubrici znam da bi o Rezjanima mogao napisati Baudouin, o koruskim govorima naš Grafenauer. Ali tu staje moja mudrost. Imate li Vi još koga na umu? Naš dr. Nachtigall mogao bi nešto preuzeti, ali još bi bolje bilo, da se gorensko, dolensko, štajersko, prekmursko može povjeriti specialistima, koji su iz onih krajeva a zanimaju se za takva pitanja. No ima li takvih?

Još se radi o uzajamnim uplivima slovenskih jezika medju sobom i s neslovenskim elementima. Kod prve glave može biti riječ o uplivu hrvatskog jezika na slovenski, kod druge o uplivu talijanštine i njemštine na slovenski jezik. Ovo posljednje smatram zadaćom Vašom, ali komu bismo povjerili onu prvu zadaću o uplivu hrv. jez. na slovenski?

Molim Vas, kažite mi, jesmo li još što izostavili? mislite li, da bi se što god moglo drugačije udesiti? i koga biste Vi preporučili za suradnika uz pomenuta lica? —

Štrekljev odgovor (po konceptu):

Svoju pomoć sem Vam obljubil že lani koncem maja. Pripravljen sem prevzeti oddelke, ki ste mi jih namenili, namreč:

1. Sestavek o slovenski grafiki (t. j. latinsko pismo v starejših spomenikih, njega priredba v protestantovskih pisateljih (Truber, Krell, Bohorič); italijanski vpliv v Alasiji da Sommaripa; madjarski v prekmurskih pisateljih; usoda bohoričice in nje premembe (Pohlin, Vodnik, Kopitar); abecedna vojska; gajica, novejši poskusi in stremljenja (Valjavec), sedanji ustroj v literaturi, v znanstvih in dijalektoloških spisih.

2. Slovensko slovnico „s historijskim pogledima“, to je: slovnico literaturnega jezika na zgodovinskem stališču.

Tukaj pa morate še *V i n a t a n č n e j e* določiti, kaj naj obdela Škrabec v historijskem uvodu u slov. jezik i njegovu gramatiku, da ne bova oba obdelovala istih stvari in se ponavljala.

Kar se tiče točke 3., se bojim, da se ta vtegne po Vašem načrtu preveč razkosati, ako bi jo obdelavalo preveč pisateljev; se je bati namreč nepreglednosti. Narečja, ki so po narurnih mejah ločena od drugih, se pač dadó opisati tako, kakor Vi mislite, ne pa tista, ki se tako rekoč prelivajo drugo v drugo. Tako bi lahko rezijanščino opisal Baudouin, ker je ta ločena od drugih narečij (seveda ni poseben jezik, kakor misli Baudouin); tudi koroška narečja se samo na vzhodu prelivajo v štajerska, proti jugu pa so kolikor toliko omejena, torej bi jih lahko popisal Grafenauer. Toda vsa druga narečja so več ali manj nenatančno omejena. Benečanska narečja pa prehajajo v Goriško-primorska (deloma v Kobarijska, deloma v briško-kanalsko, goriška prehajajo deloma v gorenjska, deloma v vipavska, deloma v tržaško-istrska in pivška). Na Kranjskem pa celó ni pravih mej med narečji samimi, razen na severozahodu in severovzhodu oziroma jugovzhodu (v Gorjancih): povsod nahajamo nedoločno prelivanje; dolenska narečja prehajajo v štajerska na južnovzhodnem delu nekdanje celjske četvrti. Kedor bi torej popisal dolenska, bi moral prevzeti tudi ta; druga skupina obsega štajerska (savinjska) nad Celjem in potem Pohorska itd. V pregled teh narečij sem Vam načrtal priloženo karto: Na nji vidite 29 glavnih narečij pri nekaterih (dolenjskem, panonskem, notranjskem, savinjskem) so podnarečja samo skicirana. Če prištejete še ta, dobite 42 narečij. Kje boste dobili sodelavcev za vsa, ako mislite na tako obširno obdelavo, kakor ste namignili v pismu? Specijalistov ni; popisano je dozdajle prav malo narečij (na karti sem jih zaznamoval z rdečo tinto). Preobširen pa tudi ne sme biti popis; po moji misli je dovolj če pride na vsako narečje ena ali dve strani. S pomočjo tukajšnjih Slovencev bi mogel sestaviti tak popis, zlasti ker namenjam v enem prihodnjih semestrov čitati publikum o slovenskih narečjih z vajami, pri katerih bi morali vsi vdeležniki na kratko popisati svoje narečje vsaj gledé glavnih točec (cf. navodilo Oblakovo v Murkovem slov. životopisu Oblakovem). Glavna stvar pri dijalektologiji v enciklopidiji naj bodo dijalektologične karte, ki bi naj obsegale karakteristične posebnosti. Okoli 60—80 strani teksta in 10 takih kart bi pač zadostovalo tudi za enciklopedijo; kar je več, je odveč. Po Vašem načrtu pa ne bo dovolj 300 strani, če dobite sodelavcev, o čemer dvomim.

Gledé tujih elementov sem se Vam že ponudil lani, da kdor hoče pisati o tujkah iz nemšč. in ital., mora pač kolikor toliko jezik poznati tudi gledé tujek, če tudi so te vzete iz sorodnih jezikov. Ne samo na vpliv hrvaščine, ampak tudi na vpliv češčine in drugih jezikov nam je gledati; seveda da ti zadnji ne bodo vzeli toliko prostora kolikor prvi,

toda potrebno se je ozirati na nje. Opozarjam Vas le na to, da je naš Pohlin, ki je sestavil prvi rabnejši slovar, rabil pri tem češke slovarje! Tudi ta oddelek sem pripravljen obdelati sam, ker sem mnenja, da v teh stvarih nikakor ni preveč razkosavati tvarine. Toda odločite — Vi sami!

Beč, 24. I. 1904. Za uvod mislio sam, da ga napiše Škrabec t. j. da nam u kratko nacрта sudbinu slovenskog jezika, kako i pod kojim pogod-bama i gdje je ušao u pismenost, kako se... Ali Škrabec piše mi nekako malodušno, kao da se ne ufa u svoj život i svoju snagu. A ja mislim, da je puno mladji i bodriji od mene. Njegova je priroda nešto nježna i osjetljiva. Moramo ga moliti i udobrovoljiti, tada će već preuzeti taj posao.

Beč, 28. II. 1904. Japanski je rat progutao već stotine slovenskih enciklopedija! Moji mudri „kolege“ u Petrogradu nisu se umjeli pobrinuti za novce još u jesen, kako sam im savjetovao i preporučao, sad je došao rat, a mi ostasmo bez novaca. Time je, bojim se, stvar odgodjena na jednu ili dvije godine. Ali pripravama našim to ne smeta.

Beč, 15. XI. 1907. Sve očekujem, da će doći u novine Vaše imeno-vanje. Ne znam, kako stvar stoji. Samo se tomu nadam, da nećete u Sofiju. Neki je dan bio kod mene prof. Zdziechowski te mi pripovijedao, da je glasovit Bachmetiev bio i u Krakovu te nasnubio ondje 3—4 profesora, poslužio se argumentom, koji kod Poljaka uvijek privlači, t. j. da će Poljaci pomoći današnjoj vladi da suzbije i iztjera iz srca bugarske mladeži — ruski duh! I u Beču je bio te snubio ovdje Nitscha, koji sada ovdje boravi. Jirečka i mene nije pohodio, jer bi mu bili istinu kazali. Ja sam Zdziechowskomu razložio, da stvar stoji drugojačije, nego li je njemu pripovjedao taj emisar bugarskog ministarstva, kojega su dok je još postojao stari univerzitet njegovi kolege isključili iz svoje sredine kao varalicu!

Beč, 25. 11. 1907. Ne možete si ni misliti, kako mi je to milo, da je onaj Schwindler Sofijski i kod Vas nasio.... I Zdziechowskoga je go-tovo nagovorio, da se primi. A znate čim? da će Poljaci imati patriotsku zadaću, da iz srca mladeži bugarske isčupaju simpatije za Rusiju!

Beč, 2. 12. 1907. Upravo sem dobio jedno pismo od prof. Miletića iz Ženeve, koje me nije ni malo razveselilo. Evo što mi on piše: Gosp. Štrekelj se je krašno izkazao kao čovjek bez moralnih skrupula. Sada kad je postigao svoj cilj, išao je pisati pismu našem zloglasnom Apostolovu, u kojem se izvinjava, da ne može doći u Sofiju te veli „ne za to što su tamo profesori objavili bojkot, niti zato što bi bio kontrakt nesiguran, nego jedino zato što moja žena ne može za mnom doći u Sofiju, a ja se ne mogu za dugo od svoje obitelji odieliti... Želim Vam od srca da uspijete naći za profesore sposobne i patriotske ljude.“ Ovo Štrekljevo pismo Apostolov je čitao u saboru našem, gdje ga je opozicija napala, da je osramotio zemlju, da su svi pošteni ljudi, koje je on zvao za pro-

fesore, odkazali (citirali su pismo nijemca Vebera iz Züricha) — da dokaže, da ne misle svi vanjski profesori za bug. vladu tako kao Veber, ... da ima znamenitih profesora kao što je Štrekelj, koji su drugačije odgovorili (za tim je čitao cijeli list Štrekelja). Svi su strašno uzmućeni proti njemu. Zar nije mogao prosto odkazati Apostolovu bez svakih komentara?"

Naveo sam cijelo ovo mjesto iz pisma Miletićeva, da čujete, što se po svijetu govori i piše. Ja bih najvolio, da od Vas doznam, da Vi niste Apostolovu onako pisali, kako mi Miletić javlja. Jer kad bi to istina bila, koliko Vas inače poštujem, morao bih taj Vaš korak duboko žaliti. Ja sam Vam već u posljednjem pismu javio, kako se neiskrenim argumentima služio Bachmetjev, i kakav je to čovjek. Kako ste dakle mogli, ako je istina, onako pisati Apostolovu? Zar Vi ne osjećate, da je takovo mamljenje profesora sa sviju strana svijeta nešto skroz nenormalno i da ne može to dugo potrajati?

Mene to tako boli, da sam držao za svoju dužnost da Vam o tome pišem. Što ćete Vi sada učiniti, to je stvar Vaša. Svakako bih bio vrlo umiren, kad bih doznao od Vas, da nije sve tako, kako mi piše Miletić.

(Štrekljev odgovor po konceptu.) Moj prvi termin za odgovor bolgarski učni upravi je potekel 29. oktobra, en dan pozneje, ko sem zapustil Dunaj. Ker je hotel Marchet imeti nekaj duška, preden se odloči, sem moral prositi po telegrafu, da se mi rok podaljšaj za 10 dni. Ta drugi od bolgarske vlade izgovorjeni rok mi je torej pošel 8. novembra. Ker sem zastonj čakal z Dunaja obvestila, bodisi takega ali drugačnega, sem moral omenjenega dne odpisati, dobro vedoč, kako neprijetno je, če človek čaka. Da nisem nikdar imel resne nakane iti v Sofijo, veste Vi sami in vedo vsi, s katerimi sem govoril. Moj odgovor dne 8. novembra je bil potemtakem, dasi nisem zvedel z Dunaja nič, popolnoma in odločno negativen. Ker pa sem ga odlašal tako dolgo, se mi je zdelo potrebno, da to zavlačevanje nekoliko opravičim, ker kratko „brez komentara“ reči le „ne pridem“ bi nikakor ne bilo vljudno pa naj bosta Apostolov in Bachmetjev še tako „zloglasna“ človeka. Kot glavni vzrok je kajpada naveden v mojem pismu „ozir na mojo družino“; tega sem pač smel jasno izraziti, kakor ga je menda bolg. ministru že prej prijavil Bachmetjev, ki ga ima naravnost iz ust moje žene. Kot nekak „nalepek“ za zavlačevani odklon sem napisal ministru še par fraz, o kterih mora vsakdo spoznati, da so z moje strani le fraze; vendar sem imel ž njimi postranski namen, povedati ministru, kje naj išče svojih ljudi. Bojkot sam, ki je res omenjen v mojem pismu, bi mi v Sofiji ne bil najhujše zlo, ker živim v razmerah precej bojkotu podobnih že davno tukaj v Gradcu; da to ni res kaj posebno prijetnega, kdo more tajiti? ... Naposled sem na koncu deset vrst obsegajočega pisma izrazil željo, „naj bi našel minister sposobnih, patriotičnih ljudi“. Misлил pa sem pri tem ravno na bivše vseučiliške pro-

fesorje, v kolikor se niso svoj čas preveč izpostavili. In takih ljudi želim Bolgarom še danes, ščimer pa nikakor še ne mislim, da bi bili pravi rodoljubi samo na eni bolgarski strani, na drugi pa sami — lumpje, kakor pišejo časniki.

Z zgoraj rečenim o bolgarskih profesorjih seveda nikakor ne maram opravičevati postopanja bolgarske vlade nasproti nedolžnim bivšim profesorjem: to je namreč tako tiransko in turško, kakor je bilo ravnanje bolg. študentov proti knezu nepremišljeno in pobalinsko.

Mitetič mi očita: „Sad kad je postigao cilj!“ Prvič ga nikakor še nisem dosegel in Bog ve, ali ga kdaj dosežem, drugič pa sem jaz Apostolovu odpisal mnogo prej, kakor se je v našem ministrstvu rešila moja stvar tako, da imam zdaj vsaj nekaj upanja... Vprašali boste, zakaj sem odklonil prej, kakor sem kaj zvedel iz našega ministrstva? Zato, ker sploh nisem več upal povoljnega uspeha in sem si hotel samo prikrajšati dušno muko. Saj bi bil moral vendar tudi v primeru nepovoljnega uspeha odgovoriti bolgarski vladi negativno.

Brez datuma. Vaše pismo razlaže tako podrobno cijelu aferu i objašnjava pojedine Vaše korake, da bih ja mislio da bi dobro bilo, da Vaše pismo dogje do znanja bugarskih profesora. Ako dakle mislite, javite mi, bih li smio Vaše pismo saopćiti u Ženevu, gdje sada žive Miletić i Šišman. Oni neće u svemu biti zadovoljni s Vašim objašnjenjem, ali ipak mislim da bi to donekle doprineslo k utišanju strasti. Vi ćete dopustiti, da su bugarski profesori nečuvenom brutalnošću vrlo uzrujani. Tu se ne smije pitati, jesu li svi bili uzorni profesori i učenjaci, već se mora uzeti stvar kako jest, da univerzitet nije zaslužio radi ulične demonstracije, da bude uništen.

Beč, 18. 12. 1907. Pisma Vaša nisam nikuda slao, jer je najbolje, da se o tome više i ne govori... Ne dvojim, da je sada već Vaša stvar osigurana. Upravo zato, nadajući se, da ćete se sada umiriti te prestati hvaliti bugarsko ministarstvo, koje nije radi Vas, već radi sebe na Vas mislilo! — molio bih Vas, da stanete misliti na našu enciklopediju.

Beč, 20. XII. 1908. Teško je tolike ljude dobiti pod jednu kapu, osobito ako su po velikoj većini Sloveni; još k tomu u današnjim nemirnim vremenima. Evo gle — u Srbiji se misli samo na rat, u Hrvatskoj se vodi očajna borba s Rauchom, u Češkoj vlada uzrujanost s jedne i druge strane, a vika sa strane njemačke nalazi odjeka čak u Njemačkoj, više svakako i uspješnije, nego li recimo srpska u Rusiji... Osobito će mi milo biti, ako mi napišete što više stvari za „Archiv“. Ta zlosrećna jubilejska godina, koja nije povoljno tekla ni za Ferencu Jožefa ni za me, prijeti promjenama i — archivu!! Ako ste pratili najnovije sveske, opazili ste, da su se zavadili „zwei edle Polen“: Ułaszyn i Brückner. Došlo je čak do suda! Izjave u posljednjoj svesci (i moja od redakcije i Brücknerova)

nisu mogle stvar izmiriti. Pred sudom u Lajpcigu došlo je do nekakova „Ausgleicha“, na koji ja ne pristajem. Ułaszyn je htio, da izadje nekakav njegov opširni „Erklärung“ u prvoj svesci, koja je na redu, bez promjene i bez dodatka. Ako ne to, tada se Brückner morao obvezati, dass er von der Mitarbeiterschaft zurücktritt!! A megjutim već mi je Leskien pisao (koji ide ruka o ruku s Ułaszynom) da i on odstupa, radi Brücknera (ako je istina) od suradništva. Tako jedan odstupa radi Brücknera, drugi bi radi Ułaszyna morao ići pod jugum Caudinum. U tim prilikama, ja sam se odlučio s naslova skinuti sve po imenu izbrojene suradnike te kazati samo „unter Mitwirkung von vielen Fachgelehrten“ ili nešto slično. Možda će tako i najbolje biti, da se stane svim neporazumljenjima na put. Evo vidite i to je jedan — neuspjeh jubilejske godine.

Vi se ljubazno sjećate mojih odlikovanja te nalazite, da nisu prema zaslugama. Dragi prijatelju! Uvjeravam Vas, da meni ne treba drugog priznanja osim simpatija u krugovima naučnim. Tko će danas — sutra pitati, kakav je čin ili orden imao x ili y, već što je za nauku uradio. A da je toga bilo mnogo manje, nego li dobre volje — to osjećam ja sam najbolje. Ja bih dakle s odlikovanjima bio zadovoljan, ali boli me, kako se postupa s katedrom iza mene. Tu se pokazalo tako malo iskrenosti, tako mnogo spleta, da bih si mogao zadati pitanje: za što sam 22 godine bio u Beču? Ali tomu su možda više krive prilike, cijela struja vremena, nego li pojedini ljudi. Na svu sreću ja imam toliko posla, da lako na sve zaboravljam te nalazim neki mir u poslu i u radu, koji me još uvijek veseli. Na zahvalnost i priznanje ne smije se nikada mnogo računati; i bez toga može se živjeti, kad nije drugačije.

Beč 9. I. 1909. ... Čestitam Vam i srećnu novu godinu u novom stanu. Ja sam srećno ušao u 1909^a, želio bih da bude mirnija i ugodnija, no što je bila 1908^a! Jedan udarac, koji mi je zadala, izaziva ovo pismo na Vas. Ne znam, jeste li opazili, da je u „arhivu“ bila polemika između Ułaszyna i Brücknera. Dva Poljaka vruće krvi, kad moja intervencija ništa ne pomože, dodjoše čak pred sud. Brückner, koji se je prije hrabrio, da ne popušta, pristao je pred sudom na alternativu, koju mu je stavio Ułaszyn, da pod poštenom riječju neće više sudjelovati kod archiva! A već prije odrekao se i Leskien, koji je cijelo vrijeme stajao odrješito na strani Ułaszyna. Pošto su i neki drugi „Mitwirkende“ prestali biti zbilja mitwirkend, odlučio sam za sada staru koaliciju rastepsti te će 3. i 4. sv. XXXga toma izaći samo pod mojim imenom, a od XXXIga napred htio bih sastaviti novi kabinet. Pita se (i to je svrha ovog lista), biste li htjeli u taj novi kabinet stupiti i Vi? Ja za sada imam P. Dielsa u Berlinu, koji će zamijeniti Brücknera. U Pragu mislim na Polivku i (može biti) Zubatoga. U Rusiji na Speranskoga i Ljapunova. Srbija je otišla u politiku te nema ništa, iz Bugarske računam na Miletića, iz Hrvatske nemam opet

nikoga, možda Florschütza? U Beču sam za sada ja sam, valjda će se naći još tko god? To su konture novoga kabineta. Molim Vas, razmišljajte o tome te mi javite.

(Štrekljev odgovor po konceptu.) — Kar se tiče spora zastran Archiva, se mi zdi najbolje, da napišete ne samo v prihodnjem (3. in 4. snopiču XXX. zveska) na naslovni strani „unter Mitwirkung vieler Fachgenossen“, ampak tudi v vseh nadaljnjih zvezkih. Razlog moj za to je tale: Če zdaj odpustite svoj stari kabinet (torej razen odstopivšega Brücknerja in Leskiena) bodo ostali gospodje, ki so zdaj tam tiskani, morda žaljeni; gotovo pa njim in drugim ne bo prav, da na mesto Brücknerja in Leskiena pridejo manj zasluženi strokovnjaki. Kdo je P. Diels, da bi prišel na naslovni list „Archiva“, preden je še kaj spisal zanj? Ta mož je meni celó neznan. Tudi Florschütz še ni pomočil peresa za „Archiv“ in je v slovanskem svetu dozdej vsaj neznan, dasi sem prepričan, da bo začel zdaj bolj pridno delati. Taki izbori sodelavcev nasproti že izkazanim starejšim (Pastrnek, Nitsch i. dr.) bi povzročali hudo kri, in nasprotnikov niti Vam, niti Archivu ni prav nič treba še — novih! Če pa že mislite, da je potreba toliko in toliko novih „Landsmannministrov“, rad posodim svoje ime, kakor bom vedno še tudi moči posvečal „Archivu“.

Nekaj nasvetov si vendar drznem podati Vam, ter upam, da Vas ne bodo žalili. Pred vsem je staviti vse razprave v Archivu z istimi črkami; čemu naj bo ta stavljena z velikimi, druga ponižnejša pa ne ponesrečena pa z drobnimi črkami? Kvečjemu za oznane (Anzeigen) in za „Kleine Mitteilungen“ naj ostanejo sedanje črke; velike pa, s kakoršnimi je n. pr. v zadnjem zvezku tiskana prva razprava, naj se sploh več ne rabijo.

2. Vsaka razprava naj se tiska v istem redu, kakor je došla uredništvu in jo je to sprejelo. Da se to drži v razvidnosti, je pristaviti v kazalu dan in mesec, kdaj je došla. Le izjemoma in v nujni sili je odstopiti od tega načela. Zategadelj naj se v vsakem zvezku na ovitkih natisnejo naslovi teh razprav: „Die nächsten Hefte werdeu bringen: ... (eing. 5. XI. 09.)“

3. Ker je vsak pisatelj sam odgovoren za vsebino tega, kar piše, naj urednik ne dela svojih opazek pod črto k njim. To je mnogim neljubo, češ ravna se z mano, kakor z gimnazijskim paglavcem. Če ima urednik h kaki razpravi kaj pripomniti, naj to stori, če že v istem snopiču, v „kleine Mitt.“ ali pa v naslednjem snopiču. —

Beč (30. I. 1909). Kako sam Vam pisao. Kod promjene u Archivu ostaje, i to da se ne opazi promjena, već na trećoj svesci bit će promjena provedena. Od prijašnjih imena osim prve trojice (Brückner, Leskien, Nehring) ostaju svi, a još će doći: P. Diels u Berlinu, Polivka u

Pragu, Rešetar u Beču, Štrekelj u Gracu, Miletić u Sofiji. Da li Vam je tako pravo?

Lako bi bilo, što Vi mislite, provesti, da imamo više pravih poma-gača — ali dok glavni teret leži na meni, a ja ne znam od posla gdje mi glava stoji, ne može se onako kako bi se htjelo, već se mora onako, kako se može.

Šastavit jednu svesku žurnala nije tako, kako se čini, kad je sveska gotova, tu ne može odlučivati nikakva chronologija, već se mora gledati na opseg članka, na raznoobraznost sadržine i t. d. i t. d.

Razlika u slovima nema nikakva značenja, to je stara navada, na koju je nakladnik vezan ugovorom s tipografijom.

Moje opaske vrlo so rijetke, mislim, da nisu do sada nikoga uvrijedile.

Kad se jednom oslobodim dugačke historije slov. filologije te dobijem vremena više za archiv, vidjet ćete, odmah će biti zanimljiviji. Ja sam se već osvjedočio o istinosti poslovice: uzdaj se u se i u svoje kljuse.

Spital, 5. VII. 1909: Sada mi je težki kamen pao sa srca, jer sam s mojim poslom, koji me je više od dvije godine mučio — gotov. Samo treba još pabirčiti i dopunjavati. Izašlo je preko 50 tabaka. I za taj toliki trud dobivam kao redaktor po — 20 rub. za tabak, a dalje ništa, jer „pravi“ akademici u akademiji moraju štampati bez honorara.

Beč, 19. IV. 1911. Iz priložene čudnovate karte (zove me „vitezom!“) g. St. Škrabca možete razabrati, da on nikako neće da sudjeluje u enciklopediji. Vidi se, da sam ja kod njega još uvijek u nemilosti. Manet alta mente repositum, što ja nisam prije toliko godina našampao njegovu polemiku s Oblakom radi oblike družega, družemu. Odgovara li to „kršćan-skoj ljubavi“, ne znam. Ali s faktom, da se on odrekao, mora se računati. Sada bih ja htio znati, kada mogu ja očekivati, da ćete Vi primiti u ruke onaj njegov i svoj posao. Ja sam se, istina, već raskrstio s nadom, da ću doživjeti nešto cijelo, tako polagano to ide, ali opet htio bih bar jezičke stvari da izvedem na kraj.

Priončil Dr. P. St.

Mariborska umetniška obrt v Varaždinu.

L. 1698 in 1699 so mariborski mizarji delali za frančiškansko cerkev v Varaždinu nov veliki oltar. O tem se v ondotnem samostanskem arhivu hrani zanimiv zapisnik, iz katerega povzamemo naslednje podatke.

Za napravo novega vel. oltarja in druge opreme so franjevci pobirali milodare, ki so zažnamovani v rokopisu „Piae aemulationis incitamenta... sub promotore et procuratore P. Maximiliano Ularich (Volarić?) Provinciae s. Ladislai Exministro“. Pobirali so tudi po Štajerskem in v Prekmurju. Iz Štajerske je 14. jul. 1699 zaznamovan znesek 88 gl. 7 grošev, iz Prekmurja pa 23. dec. 1700 40 gl. 2 groša.

Dne 4. avgusta 1699 sta se gvardijan in vicesindik morala peljati v Maribor posredovat med mizarji (arcularii), ki so delo prevzeli, pa so se sprli med seboj. Potrošila sta za pot 10 gl. 10 grošev. Uspeh njunega potovanja ni zabeležen, a najbrž sta jih pomirila,

ker 23. sept. in 4. nov. i. l. so splavarji (flossarones) že dobili vsakokrat 9 gl. plačila za prevoz prvih delov oltarja, ki so se spravili po splaveh iz Maribora v Varaždin. Dne 30. avgusta 1700 so splavarji pripeljali v Varaždin že zadnje dele oltarja in dobili za to zopet 9 gl.

Za mizarje izkazuje zapisnik naslednja izplačila :

26. jun. 1698	predplačila	300	gl.
2. jul. 1698	"	200	"
29. " 1698	"	106	"
30. sept. 1698	"	200	"
26. nov. 1699	plačila vsled pogodbe	100	"
4. jan. 1700	" " "	100	"
23. aprila 1700	" " "	100	"
25. jun. 1700	" " "	100	"
10. sept. 1700	" " "	150	"
Istega dne 2 mizarja	za postavljanje oltarja	4	"
in za 1/2 centa železja,	ki so ga mizarji pripeljali s seboj	3	" 10 grošev
3. dec. 1700	25	"
27. febr. 1701	70	"
30. aprila 1701	50	"
1. jul. 1701	100	"
23. avg. 1701	80	"
20. jan. 1702	50	"
29. apr. 1702	zadnjih ²	22	"

Skupaj . . . 1770 gl. 10 grošev

Ime mizarskega mojstra, ki je izdelal nastavek za vel. oltar, žal pri teh računih in imenovano, pač pa omenja zapisnik, da so 6. jul. 1704 dali na roko mariborskemu mizarju Matiju Simonu za napravo cerkvenih sedežev 12 gl., dne 8. jan. 1700 pa so sklenili pogodbo z drugim mariborskim mizarjem Hermanom Sultz (mariborska matrika ga imenuje Sultz in tako ga bomo mi imenovali) za napravo zakristijskih omar in drugih potreščin. Isti je napravil l. 1705 tudi pod v zakristiji. Prav gotovo sta ista dva mojstra izdelala tudi oltarni nastavek, s čemur se vjema poročilo, da so se izdelovatelji l. 1699 sprli med seboj, bilo jih je torej pri tem več zaposlenih.

Z zakristijskimi omarami pa se je zgodila posebna nesreča; bile so že na pol gotove, tedaj je pa 21. avgusta 1700 med 6. in 7. uro popoldne sluga grofa Rosenberga streljal na lastovke. Goreč izstrelek je padel na streho (menda s škodljami krito) Ivana Filipiča ob mestnih vratih na Koroški cesti in nastal je strahovit požar, ki je upepelil skoraj celo mesto. Zgorele so tudi omenjene omare pri mizarju Hermanu Sultzu, ki je imel vsled tega ogromno škodo. Samostan mu je zato 28. febr. 1701 dal radovoljno iz oltarnega sklada doplačilo 60 gl.

Tudi ključavničarsko delo pri omarah je napravil neimenovan mariborski ključavničar. Te omare še sedaj stoje v frančiškanski zakristiji.

Po pogodbi so mizarji za oltar dobili tudi pitanega vola, ki sta ga dva „Kranjca“ prignala v Maribor in dobila za to 1 gl. 15 grošev.

Tudi kiparska dela so bila naročena v Mariboru. Ime kiparja ni imenovano. Morda je istoveten s pozlatarjem Georgiem, a o tem ni v mariborskih matrikah tistega časa nobenih podatkov, sicer je pa to ime v varaždinskem rokopisu precej nejasno zapisano. Samostanski frater Jožef Herbič je 23. jul. 1700 moral iti v Maribor, da je nakupil deske, s katerimi so se obili kipi in je na potu potrošil 1 gl. 10. gr.

Dne 30. jul. i. l. so že kmetje pripeljali kipe iz Maribora v Varaždin in dobili za to 3 gl. plače.

Kiparju se je izplačalo:

29. jul. 1699	100 gl.
4. jan. 1700 za „likof“	8 „ 10 gr.
1. avg. „	100 „
30. okt. „ zadnji obrok	50 „
Skupaj	258 gl. 10 gr.

Potem so pri istem kiparju naročili še manjše kipe za tabernakelj in 6 angelov na vrh oltarnega nastavka. Za to so mu plačali 20. jan. 1702 22 gl. in 3. apr. 1705 12 gl., pozlatarju mariborskemu Ivanu Georgiu 30 gl. in istemu za barvanje kipov in oken 22. avg. 1706 6 gl.

Veliki oltar je bil pozlačen šele l. 1715, delo je trajalo 4 1/2 mesece ter je stalo 1107 gl., ki so se plačali z dobrovoljnimi doneski. Izvršil ga je gotovo isti mariborski pozlatar, slikar in pleskar, dasi ga računi ne imenujejo imenoma. To letnico vsebuje naslednji monogram na vel. oltarju:

GLorla Magno Deo LaVs ChrIsto

SltqVe Ioannl t. j. 1715. Letnica torej ne označuje leta, ko je bil oltar narejen, marveč leto, ko je bil pobarvan in pozlačen in s tem — popolnoma dovršen.

Ta oltarni nastavek, črno barvan, še sedaj stoji v frančiškanski cerkvi in je dosta lepo delo nemške renesanse. Početkom tega stoletja je bil na novo prepleskan.

Malokdo pa sluti, da je to delo mariborske umetniške obrti ter dokumentira umetniške stike severne Hrvatske z Mariborom.

Tudi pridižnica iz l. 1657 utegne biti mariborsko delo, dasi nam ni na razpolago direkten dokaz.

Iz konca 17. stoletja je tudi Florijanov oltar v desni stranski ladiji mariborske stolnice. Na oltarni sliki se je ovekovečil slikar s svojim podpisom: Georg Abraham Teuchel 1697, dočim je na tablici nad okvirom letnica 1699. Tega leta je pač bil oltar dovršen in vložena Florijanova slika. Tudi ta oltar je v slogu nemške renesanse in črno barvan, gotovo je tudi to Sultzovo ali Simonovo delo. In če so zanj zvedeli celo v oddaljeni Varaždin, je gotovo tudi še marsikateri oltar tistega časa na Sp. Štajerskem njegovo delo.

Naš Herman Sultz je umrl v Mariboru 29. jun. 1712. Bil je najbrž sin 16. okt. 1666. umrlega Krištofa Sultza, ki je imel precej številno obitelj. Herman je moral biti rojen pred l. 1650, ker ga ni v krstni matici, ki se začneja z l. 1650. Ostal je menda neoženjen ali vsaj brez otrok, ker se v Maticah nikjer drugje ne omenja. Njegovo varaždinsko delo kaže, da ni bil navaden mizarški rokodellec, marveč ga po pravici štejemo med umetniške obrtnike mariborske. Ime njegovega tovariša Mateja Simona, ki je sodeloval pri izdelavi oltarja, se v mariborskih maticah tistega časa nikjer ne omenja, Morda se je mudil le mimogrede v Mariboru.

F. Kovačić.

Kedaj so izišle Glaserjeve „Zlate bukvice“?

V „Časopisu“ snop. 1, letnik XVIII. na str. 52. t. 3. piše g. Fr. Kotnik v Ptujju o „Zlatih bukvicah“ Marka Glaserja in določuje čas prve izdaje. S Štrekljem je mnenja, da so izišle v I. izdaji l. 1843 in v II. izdaji leto dni pozneje, vendar še tudi l. 1843.

Po virih šentpeterskega arhiva pa so izišle že ob novem letu 1838.¹

To je razvidno iz sledečih pisem:

1. Koncem leta 1835 je izdal Glaser s pomočjo p. Janeza Stögerja D. J. v Gradcu nemški molitvenik „Büchlein von der Liebe zu dem allerheiligsten Herzen Jesu“. Odločil

¹ Primeri moj spis v Voditelju l. 1910 in 1911: Cerkevno življenje v novem delu sedanje lav. škofije v letih 1828—1843.

se je že takrat, da bo izdal to knjigo tudi v slovenskem jeziku. Pater Stöger ga je zmiraj spodbujal k temu ter mu v pismu z dne 17. jan. 1838 prav vesel častital, da je vendar dokončan in izdan slovenski molitvenik v č. presv. Srcu Jez. ter prosi, naj da en izvod jezuit rektorju v Gradcu. To je bila I. izdaja „Zlatih bukvic“.

2. Dne 18. jul. 1838 piše Jernej Jodl, kaplan završki, Glaserju, da je zvedel pred kratkim od Selničank, ki so ga obiskale, da je Glaser že d a v n o izdal bukvice v č. presv. Srcu Jez. v slovenskem jeziku. Naročil je takoj 30 do 40 izvodov.

3. Anton Jurkovič, kaplan pri Sv. Barbari v Slov. gor., zahvaljuje Glaserja v pismu z dne 6. nov. 1840 za podarjene mu „Zlate bukvice“, ki so jako lično vezane in opremljene z lepimi podobami. Te bukvice pa je imel prej „der verblichene, gewiss selige, wenn nicht schon heilige Franz Puntner“. — Puntner je bil učitelj pri Sv. Barbari v Sl. g. in je pomagal Glaserju pri sestavi Zl. b. Umril je dne 28. marca 1839.

4. Jožef Sirolla, bukvovez v Gradcu, piše dne 22. maja 1842 Glaserju: „Mein Mesez Marie wird wohl etwas bestellt, aber nicht viel, — viel mehr Herz Jesu-Büchlein.“

5. Amalija Hagenauer, gospodinja pri tovarnarju Bonazzi v Mislinju, koje životopis nam je podal Slomšek v Drobntinah, povprašuje Glaserja v pismu z dne 14. jan. 1843, „obwohl die Hoffnung wäre, bald eine zweite Auflage des Herz Jesu-Büchleins in Windischer Sprache zu erleben, da die Nachfrage sehr stark ist“.

Koncem leta 1842 so bile tedaj Zlate bukvice v I. izdaji že razprodane, ki je izišla koncem leta 1837 ali ob novem letu 1838.

* * *

Glaserju se pripisuje tudi molitvenik „Duhni vishar“. Izdal ga je, a spisal, boljše rečeno, prestavil iz nemškega pa ga ni on.

Že l. 1836 je sekov. ordinariatu predložil „Carl od Peball, mefni bukvoez v poftni ulizi v Gradzi“ rokopis nekega slov. molitvenika v odobrenje. Glaser, ki je bil cenzor slov. knjig, ga je dobil v pregled. Predložil ga je v odobrenje s sledečo vlogo: „Der gehorsamst Unterzeichnete hat brevimanu vom Hochw. Ordinariat eine windische Übersetzung des Gebetbüchleins „Andächtige Gottesverehrung“, verlegt Carl von Peball, Gratz, zur Begutachtung erhalten. Nachdem aber dasselbe viel Unrichtiges betreff der kirchlichen Terminologie, wie auch des steyermärkischen slavischen Dialektes enthält, so unterlegt er dasselbe nun unter dem Titel „Duhni vishar“ corrigiert in einer neuen Abschrift und mit den üblichen kirchlichen Liedern vermehrt mit dem Anerbieten, dass der Unterzeichnete die allfälligen Schreibfehler bei der selbst zu übernehmenden Correctur des Druckes berichtigen wolle.“

Sv. Peter pri Mariboru.

M. Štrakl, župnik.

Nekaj o Ahacelnovih „Pesmih“.

V zbirki se nahaja poleg podpisanih pesmi, katerih očetje pripadajo dvema generacijama na Koroškem in v celjskem okrožju, tudi 8 tekstov brez avtorjevega imena. O provenijenci 5 izmed njih nam daje zanimive podatke pismo, ki ga je pisal Hašnik Mihi Lendovškú na god sv. Neže 1876 (originalne Lendovškove korespondence hrani dr. Dragan Šanda v Ljubljani):

„En hribček bom kupil“ (Veseli hribček: „štajerska — po stari pomnožena“) bi bila nastala nedolgo pred 1812 pri Sv. Emi na Št., kakor je poročal Hašniku Janez Radovan, 1821/4 šentemski kaplan (Orožen VII, 274); pesem „Ljuba vigred se rodi“ (Vigred: „Koroška“) je zložil morda Andrej Juh, 1818/40 prošt v Dobrli vesi (Orožen IV Frasslau 67); „Oj stojaj, stojaj Beligrad“ je nastala kmalu po Laudonovi zmagi [1789] in sicer na Dolenskem, se pela 1818 že v okolici Vuzenice ter prišla v Ahacelnovo zbirko deloma v izpremenjeni obliki, ker sta 2. in 6. kitica tukaj vrinjeni radi logike, kakih 10 kitic pa izpuščenih; „Preljubi sveti Urban“ (Sent Urbanova: „štajerska — iz stare popravljená“

1838, 1852) bi bila nastala pri Sv. Emi na Št. v času kakor „En hribček“; „Vsi stani na svetu potrebni so nam“ (Kmetiški stan: „štajarska — iz stare predelana“) je predelana Vodovnikova.

Izmed teh tekstov veljajo 1. in 4. za Slomškove (Spisi I, 81, 82), toda jasno je, da jih je ta le „pomnožil“, „popravil“, dočim sta bila jedro teksta in najbrž tudi melodija starejša, zato se mi zdijo Hašnikove navedbe tem pravilnejše, izvzemši morebiti čas postanka obeh šentemskih tekstov (pred 1812). Iz pisma ni čisto evidentno, ali je imel Hašnik Radovana samo za pevca ali pa tudi za pesnika pesmi „En hribček“ — „Preljubi sveti Urban“. Med drugo takratno šentemsko duhovščino ni nobenega, pri katerem bi imel človek posebne razloge, da bi ga imel za pesnika omenjenih tekstov.

Izmed ostalih 4 bi mogla biti koroška o „Egiptovskem Jožefu“ v zvezi s Šuster-Drabosnjakovo igro o tej svetopisemski temi. O treh: „Blagor mrtvim, kateri pijo“ (Vboštvo — „koroška“), „Na svetu lepše rožce ni“ (Vinska trta — „štajarska — iz stare predelana“) in „Vino ino voda“ („štajarska — nekoliko popravljena“) si upam reči danes le toliko, da l. 1832., ko je izšla prvič Ahacelnova zbirka (z letnico 1833), pač še niso bile nad 50 let „na Koroškem in Štajarskem znane“. Zadnji dve se prisojata sicer zopet Slomšku (Spisi I, 80, 86), toda tudi tukaj more biti Slomškova le „predelava“ in „poprava“.

Izmed novih izdaj je v resnici „pomnožen“ le 2. natis iz l. 1838. (60 tekstov proti 33). „Tretji natis pomnožen“ iz l. 1852. ima le tistih 60 tekstov in 52 melodij kakor drugi, na mesto prejšnje bohoričice pa je stopila gajica. „Tretji natis pomnožen“ iz l. 1855., ki ga navaja Simonič poleg onega iz l. 1852, se mi zdi sumljiv. Simonič mu ne ve strani, sam ga torej ni videl. „Drobtinice“ za l. 1854. navajajo med Leonovimi tiski pač „tretjo izdajo“ „Pesmi“, toda to meri lahko tudi na izdajo iz l. 1852. Ako ima kdo res izdajo iz l. 1855. ali pa trden dokaz za njeno eksistenco, imej to beležko za prošnjo, da se oglasi.

Prešernova puščica, ki je izšla v „Čbelici“ (III, 24) pod naslovom „De gustibus non disputandum“, v „Poezijah“ pa dobila oznako „Ahacelnovim pesmam“, je bila menda že gotova, še predno je odšel Prešeren okoli srede januarja 1832 iz Ljubljane v Celovec. Nahajala se je namreč že med tistimi 15 puščicami, ki jih je dobil Kastelic od Prešerna za III. zv. „Čbelice“, jih prepisal, jim pripisal pozneje najprej 2 in potem še eno ter poslal vseh 18 Prešernu proti koncu januarja 1832 v korekturo, ta jih popravil, pomnožil z 2 novima ter vrnil Kastelcu (L. M. S. 1903, 133/8), obenem pa 5. febr. 1832 iz Celovca prosil Čopa, naj posreduje, da izide v „Čbelici“ vseh 20 (LZ 1888, 569). Puščica je nastala torej na vsak način prej, nego je mogel videti Prešeren tiskano zbirko, katere nemški predgovor je podpisan 10. junija 1832. Za domnevo, da bi bila Ahacel in Slomšek poslala rokopis „Pesmi“ v Ljubljano, nimamo doslej prav nobene opore. V Celovcu je mogel Prešeren pač zvedeti za namero, toda okoliščine so take, da je skoraj nemogoče staviti postanek puščice v Prešernovo celovško dobo. Prezreti se tudi ne sme, da Prešernova celovška pisma Čopu iz dobe od 5. febr. do konca marca 1832 (LZ 1888, 568... 692) Ahacelnovih „Pesmi“ niti z eno besedico ne omenjajo. Ni torej izključeno, da je veljala ta Prešernova zabavljalica prvotno nekemu drugemu in ne Ahacelnu.

Fr. Kidrič.

Datum Slomškove „Einleitung zu den sloven. Vorlesungen“.

G. dr. Fr. Kovačič je omenil v članku o nagovorih, s katerimi je začel Slomšek v času od l. 1821.—1824. v celovški bogoslovnici pouk slovenščine, tudi nedatirano „Einleitung“, nahajajoč se sedaj z drugimi, datiranimi rokopisi nagovorov vred v arhivu mari-borskega „Zgod. društva“, čes, da je „najbrž iz leta 1822, ker se sklicuje na predavanje prejšnjega leta, ne prejšnjih let“ (ČJ K Z XVII, 10). Pomisleki proti temu datiranju, ki so se mi vzbujali že ob čitanju Kovačičevega ekscerpta (10—12: omenja se pravopis Dajnkov, ki je izšel 1824 in zlasti tudi Metelkov, čigar slovnica ima predgovor, datiran z

dne 21. maja 1825 !), so prišli na trdno podlago, ko sem dobil po ljubeznivosti prijatelja Šlebingerja dosloven prepis te „Einleitung“. Ker se omenja tukaj Veritijevo „Življenje svetnikov“, ki je izšlo l. 1828.—9., dalje abecedna praska med dajničarji in metelčičarji ob veselju tretje stranke = bohoričice, k čemur je treba primerjati list „Der Aufmerksamkeit“ izza 3. aprila 1827, in končno še poučevanje Slomškovo, ki hoče „auch in diesem Jahre bemühet sein das Meinige zu thun“ — gre nedvomno za predavanja v šolskem letu 1830/31, v drugem letu po Slomškovem zopetnem prihodu v Celovec. Predavanje je važno tudi za Slomškovo pojmovanje abecednih vprašanj.

Fr. Kidrič.



Slovstvo.

Slovenske narodne pesmi. 16. snopič. Vredil dr. Jož a G l o n a r. V Ljubljani 1923. Izdala in založila Slovenska Matica.

S 16. snopičem „Slovenskih narodnih pesmi“ je zaključila Slovenska Matica eno najlepših del, kar jih je doslej izdala. Malokatero sega tako globoko in v toliko panog vsega našega žitja in bitja, nudi toliko problemov in tako mnogovrstnega gradiva; nobeno pa ni nastalo s sodelovanjem tolikेरih plasti našega naroda kakor to. Od neznanega narodnega pevca častitljive davnine preko orglarjev, šolmaštrov in godcev do vseh neštetih prepisovalcev, pevcev in pevk, ki so ustvarjali in soustvarjali to, kar imenujemo slovensko narodno pesem; od Primoža Trubarja, ki je v „Catehismu s dveima islagama“ prvi natisnil odlomke iz naše narodne poezije, in Sommaripe in Schönlebna preko Vodnika, romantikov in narodnih buditeljev vse do Župančiča in še dalje do najmlajše naše generacije: vsi so soudeleženi ob tej monumentalni slovenski knjigi. Zato jo bolj ko katerokoli drugo lahko imenujemo našo skupno last, skupno v dvojnem oziru: po gradivu, ki ga vsebuje, pa tudi po delu, ki je to gradivo zbralo. Delo več stoletij je nakopičeno v njej, tako je Štrekljeva zbirka eden najzgovornejših dokumentov slovenskega kulturnega udejstvovanja.

Kakor našemu kulturnemu delu sploh, tudi tem „pesmim“ niso sijale vedno ugodne zvezde. Že pred več ko 50 leti jih je Slovenska Matica sklenila izdati, a šele l. 1895. je izšel prvi snopič in komaj letos, 28 let pozneje, zadnji. Pa tudi zdaj še delo davno ni dovršeno. Ves križev pot, ki ga ima izdaja za seboj, je v predgovoru zadnjemu zvezku zanimivo opisal dr. Glonar. Te strani so kulturni dokument svoje dobe in kažejo v kričečji luči, kako majhne so naše razmere. Tako je tudi v tem oziru Štrekljeva knjiga najtesneje zvezana z našim življenjem, njena zgodovina naravnost simbolična za težavno porajanje kulturnih vrednot pri nas. A ravno zaradi tega nam je tem dragocenejša, kakor nam je drago vse, kar smo si v težkih prilikah, kljub zaprekam priborili, ustvarili s trdim delom, vztrajnostjo in idealizmom. Navdaja pa nas obenem s spoštovanjem in hvaležnostjo do moža, ki je zbirko zasnoval in jo povečini tudi sam z občudovanja vredno vestnostjo izdelal.

Škoda je, da Matica tako lepo započetega dela ne misli nadaljevati. Iz gradiva, ki je še neuporabljeno, bi se dali znatno obogatiti že obdelani razdelki, razen tega pa so med njim tudi skupine, ki jih zbirka sploh še nima, bodisi, da jih je urednik izločil, ker se mu niso zdele pristno „narodne“, bodisi, da jih je iz moralnih ozirov bil prisiljen izločiti. Sem spadajo med drugim takozvane „ponarodele“ zaljubljene, vojaške, pobožne, obsmrtnе, pивske, svatovske, satirične..., dalje pesmi, nanašajoče se na zgodovinske dogodke, makaronske, robate in kosmate itd. Želeti bi bilo, da bi se vsaj za to ali drugo teh skupin našel založnik; če bi se to zgodilo, naj bi se izdaja nadaljevala kolikor mogoče v istih smernicah, zlasti tudi v isti obliki in z istim tiskom kakor dosedanji zvezki. Ker pa v

sedanjih razmerah ni mnogo upa na tako nadaljevanje, naj bi se gradivo zbralo v javnih kulturnih zavodih (študijskih knjižnicah) in tako dalo raziskovalcem na razpolago. Morda pa nam Matica vendarle podari vsaj še 5. zvezek zbirke, ki mu je vsebino itak že natanko določil Glonar na *56. strani svojega predgovora?

Kakor sem že omenil, obsega Glonarjev predgovor predvsem zgodovino Štrekljevega dela in je nad vse zanimiv. Kdor je razen tega pričakoval tudi izčrpne študije o naši narodni pesmi — kakor n. pr. jaz —, tisti bo v prvem trenutku morda nekoliko razočaran. Vendar je ravnal urednik modro, da se ni preneglil s sintezo o predmetu, ki zahteva še toliko podrobnega analitičnega dela, preden bo mogoče izreči o njem končno sodbo. V glavnem se bo to delo gibalo v dveh smereh: prvič bo treba izpopolnjevati gradivo, zbirko kot tako, drugič pa na podlagi tega gradiva proučevati narodno pesem. Glavne smernice je podal že urednik in nekatera vprašanja tudi že načel (str. *44 sl.). Naj njegovim izvajanjem dostavim par stvari!

Da zbirka, ki obsega tak ogromen material in je izhajala skoraj tri desetletja, pri čemer ji je gradivo deloma šele sproti prihajalo — da taka zbirka ne more biti posebno pregledna, je razumljivo. Treba bo torej pripomočkov, ki bodo omogočili lažji pregled zbrane snovi in tako zvišali uporabnost dela. En tak pripomoček je že pridejano „kazalo začetkov“. Drugi — še važnejši — bi bil „realni slovar“, ki ga obravnava Glonar v predgovoru (str. *56—*58) in ki naj bi izšel v 5. zvezku zbirke. Tretji bi bil register takozvanih „konkordanc“, seznam sorodnih mest, ki so v zbirki uvrščena pod različne naslove; tudi tega naj bi prinesel 5. zvezek. Nekaj takih „konkordanc“ je nabral Glonar na *50. str. svojega predgovora; vendar je na približno tretjino med njimi opozoril že Štrekelj sam. V nekaterih tam navedenih slučajih je sorodnost zelo neznatna, n. pr. med številkami 71 in 8605 (samo prvi dve vrstici!) ali med številkami 2711, 2935 in 2299, ki si sploh niso sorodne, istotako tudi ne 4716 in 8356. Morda so se vrinile kake tiskovne pomote? Več skupnosti kažejo n. pr. sledeče številke, ki jih Glonar ne omenja: 1023—1386—2387, 1041—2033, 1075—1946—3261, 1090—2852, 1091—1391—1792—1976, 1121—2280, 1126—1589—1676, 1190—1777—1795—1823—1955—2173, 1200—1467—7218, 1224—1313—6809, 1255—4718, 1289—1593, 1297—1718—2086—3219, 1467—2000—2401, 1309—1491—1856—1864, 1332—5255, 1337—2139 (ista pesem, pomotoma dvakrat natisnjena!), 1417—1497, 1419—7241, 1492—1852—1970, 1496—1688—6917, 1522—8581, 1523—4718, 1654—1695—2218—2412, 1673—1785—8313, 1685—7007, 1697—7108, 1721—3881, 1740—1822, 1747—2980, 1749—3092—3998, 1777—6808, 1787—1976—2180, 1798—2155, 1822—2223, 1822—5748, 1856—6883 in sorodno 1862—1933—2287—7012, 1891—2313—3738, 1897—4387, 1912—2313—3809, 1918—2077, 1937—3145, 2117—2150, 2416—6813—6845, 4002—6896, 4003—4229, 6599—6649. Seveda s tem predmet še davno ni izčrpan; oziral sem se povečini samo na 2. zvezek.

Kot važen nedostatek knjige ugotavlja urednik — po pravici — dejstvo, da Štrekelj ni sprejel v njo kronoloških podatkov, ki so izredno važni, ako hočemo proučevati razvoj narodne pesmi. Da bo v tem oziru vsaj približna določitev in kontrola mogoča, bi bilo potrebno, da se za posamezne pesmarice itd. ugotovi, kedaj so nastale, morda tudi za pevce in pevke — vsaj za važnejše —, kedaj so živeli. Seveda bo to mogel ugotoviti samo urednik na podlagi rokopisnega gradiva, često pa niti on ne več. Pri natisih je kontrola lažja, treba pa bo skrbeti, da se bo res vsak natis upošteval, vsaj omenil. Povečini je tiskane vire Štrekelj vestno izrabil, kar pa še manjka, se bo dalo sčasoma dopolniti. Tako najdemo n. pr. številki 6599 in 6649, katerih zadnja je v Štreklu zabeležena samo v Breznikovem, torej jako mlademu zapisu, že v Pohlinovih „Molitvnih bukuvzah“, kjer sta natisnjena skupno v sledeči obliki: „Kader se she spat grede. Gospud Buh je rekl dolilezhi, inu terdnu faspati: nezh hudega se bati; ke nam otsche tri Angelze poslati: ta perve nas bo vifhal, ta druge nas bo shpifhal, ta tretè nas bo varuval bres S. Reshnega

telesu umreti. O luba Diviza Maria! jeft dolilefhem, inu terdnu faspim profem pak tebe; poshli ti meni sheft Angelzov: dva k'fglavju : dva k'fnofhju : na usako ftran enega. O luba Diviza Maria! jeft profem tebe: odēni ti mene; pokropi ti mene; ifbudi ti mene fajtru ob". (n. m. str. 218—219; katere izdaje, ne vem, ker mojemu izvodu zečetne strani manjkajo.) — K številki 7765, ki jo ima Štrekelj iz Metelkove slovnice, bo treba pripomniti, da je Metelkove najbrž ni zapisal med narodom, ampak posnel po Gutsmanovem slovarju, kjer na str. 192. pod značnico „müssige Leute“ čitamo: „Baba gobe shenje : dedei ftershe korenje : fin poushe striela : hzhi pushe diela“. Mimogrede bodi omenjeno, da je dr. Sket o Slovstveni čitanki „pushe“ napačno transkribiral v „puše“ (puške?), dočim je Metelkova nadomestitev vsebinsko pravilna: „pun'ce“. — Božična pesem „Jezusa poziblji-mo“, ki jo Štrekelj prinaša samo v Majarjevem zapisu (št. 4801), je izšla že v „Listih inu evangeljih“ l. 1741. na str. 435. Najdemo jo tudi v molitveniku „Usakdaini kruh... od Jurja Werdineka“, 1810, str. 132, kjer šteje 15 kitic, dočim jih pozna Majar le 7. Isti molitvenik ima na str. 192. tudi božično „Čujte, čujte, pastirci vi!“ s 13 kiticami, medtem ko sta oba zapisa v Štreklju (4802, 4803) mlajša in okrnjena. Razen tega vsebuje imenovani molitvenik tudi še številke 4850 (na str. 130), 6413 (na str. 197) in 6504 (na str. 140); ti natisi se glede obsega in povečini tudi glede oblike krijejo s Štrekljem, a so manj pomembni, ker jih poznamo že iz starejših knjig. Isto velja o natisu številke 2997, oziroma 8003, ki se nahaja v Slomškovi knjigi „Blashe ino Neshiza“, 1842, str. 160: „Saj te she pefterna peti uzhi : Poj, poj, poj, ptizhek moj! bolj bofh pěl, bolj bofh moj“. Že iz teh par primerov je razvidno, da bi bilo vredno sistematično pregledati naše starejše knjige (tudi nabožne); gotovo bi našli še na to in drugo.

Tudi zanimivih slučajev, kako narodna pesem nastaja iz umetne, ki jih navaja Glonar na *46. strani predgovora, se bo sčasoma gotovo nabralo še več. Dva lahko že tukaj dostavim: št. 8341 (Zakon ali čudovita glihenga) je Volkmerjeva pesem (prim. dr. Jožef Pajek: Leopold Volkmer, str. 34—35); original št. 8446 pa stoji med Zupanovimi „pšicami“ v Kr. Čbelici I, 78, kjer ima naslov „Lenart“ (besedna igra!) in se glasi:

Otrozi fo reve,	Poljá ne opleve,
Hlev prasen ftoji,	Shkerjanez gnóji. —

Vidimo torej, da nudi zbirka dela dovolj. Da bi le bilo tudi kaj delavcev!

Naj izrazim h koncu še eno željo. Ako bo kdaj izšel projektirani 5. zvezek zbirke, naj se programu, ki ga je na *56. strani predgovora načrtal Glonar, dodajo tudi kronološki podatki in razen tega po možnosti točna bibliografija vseh dosedanjih člankov in razprav o slovenski narodni pesmi. Brez take bibliografije noben raziskovalec ne more izhajati, zato bi z njo zbirka znatno pridobila na znanstveni vrednosti. Da pa izda ta 5. zvezek, je v prvi vrsti brez dvoma poklicana dosedanja založnica dela, Slovenska Matica.

Janko Glaser.

Strauss Konrad, *Studien zur mittelalterlichen Keramik* (Manusbibliothek B. Nr. 30.) Str. 46 s 37 slikami v tekstu in 4 tabelami. Leipzig, C. Kabitzsch 1923.

S tem spisom je vsaj deloma zadelana občutna vrzel v znanstvenem slovstvu. Pogrešali smo sestavnega dela o srednjeveški in zlasti o staroslovanski keramiki, tudi poročila in risbe o srednjeveški lončeni posodbi so pičle, pri čemur je starejša doba v slov. literaturi še razmeroma dobro zastopana. Tu in tam se dobe poročila o črepinjah srednjeveškega posodja v opisih raznih izkopavanj na gradiščih in starih gradovih, ali tudi sestavni pregledi krajevnih najdenin, toda ti podatki so večinoma nepopolni in nikakor ne zadostujejo za časovno ali tipološko določitev. Ta nedostatek je umljiv, ker prehistorična veda, katere področje sega le do preseljevanja narodov, se na poznejše srednjeveške najdbe ne ozira, umetnostne zgodovine pa tudi ti rodi in neumetniški izdelki ne mikajo.

Da našim čitateljem poročamo o tej knjigi vkljub njeni nepopolnosti in krajevni omejitvi, ker ozira se izključno le na najdbe v iztočni Nemčiji, je razlog v tem, ker pomenja dragocen prinos k zgodovini staroslovanske keramike. V naših krajih, kolikor je poročevalcu znano, doslej ni prišla v ospredje staroslovanska keramika, oziroma se ni kot taka spoznala, ker so se navadno razkopavala le stara grobišča, ne pa bivališča. Slednja so v starejši dobi bila bržkone iz slabega materiala in se dajo dandanes le s težavo razpoznati, vendar moderna tehnika pri izkopavanju mora prej ali slej na njih zadeti in jih preiskati. Da bo pri tem keramika, zlasti pri časovni določitvi, imela važno vlogo, kaže zgled prehistorije in provincialne rimske arheologije. Prav zato je dobrodošel vsak prinos na tem še neobdelanem polju.

Pisatelj si prizadeva vsaj nekoliko osvetliti še malo pojasnjen problem spojitve domače slovanske in prodirajoče zapadnonemške tehnike in ornamentike. Opirajoč se na neko veliko najdbo črepinj v Frankfurtu ob Odri, obdeluje najprej keramiko od 12. do 16. stol. Opis starejše keramike, približno od 6. do 12. stol. misli objaviti pozneje, vendar podaja na koncu svojega dela kratko karakteristiko starejših slovanskih keramičnih slogov, ki nas posebno zanima. Z Götze-jem (*Die vor- und frühgeschichtlichen Altertümer des Kreises Lebus*) deli pisatelj keramiko Slovanov ali Vendov v tri sloge, od teh obdeluje v tej knjigi natančneje le tretji slog. Slovanska keramika, v starejši dobi pri nas označena kot gradiščna keramika, je v nasprotju s prehistorično močnejše ožgana, bolj okorna, na površini bolj roda, ker lončevina vsebuje mnogo peska, oziroma je močno pomešana s stolčnim kamenjem, da je posoda bolj močna. Posodba je v starejši dobi narejena s prosto roko, šele v poznejšem času popolnoma na vretenu. Pokrivalo in ročaj manjkata, v nasprotju s starosrbskim posodjem, ki ima ročaj (gl. Vasić, *Starinar* I, 1906, str. 39 d., II 1907, str. 27 d). Najbrž je to pripisovati vplivu klasične, oziroma bizantinske kulture, ki se je širila po balkanskih deželah. Mesto ročajev ima posodje tik pod robom dve luknji, v kateri se je vtikala palčica, žica ali motvoz za prenašanje. Za okrasje služijo pred vsem priproste valovite linije, ki se navadno smatrajo, dasi ne povse zanesljivo, kot characteristicum staroslovenskega posodja, poleg tega žlebiči in globoke, vodoravno krog posode se vijoče brazdice. Pozneje nastopajo okraski, ki so povzeto iz zapadnonemških in posredno rimskih posodb.

Kronološka razdelitev v tri sloge, ki začasno velja le za iztočnonemško ozemlje, se opira zlasti na jasno se razlikujoče robne profile. Za I. slog (ok. 7—9. stol.) je značilna roda, močno s peskom pomešana, brez vretena izdelana roba. Črepinje so debele, robni profil zaokrožen in podebeljen, okraskov ni nobenih ali zelo pičli. V II. slogu (ok. 10.—11. stol.) je posodba močnejše ožgana, površina lepo ožlebljena. Zgornji del posode je že izdelan na vretenu. Rob je kakor z nožem odrezan in nekoliko na zunaj vpognjen. Za okrasje služijo žlebkici, pečatu podobni vtiski, valoviti okraski, trakovi in pletenine. Posodje III. sloga je (11.—13. stol.) zvonkotrdo ožgano, večinoma rdečkaste boje in deloma na vretenu napravljeno. Rob je močno profiliran. Za okrasje služijo brazdice nalik pasu, mala kolesca in poševni, grahu podobni zarezki. (Slično pri Vasiću n. d. 57.) Na dnu je često vtišnjeno kolesce ali križec, kar se lahko smatra kot karakteristično slovansko, ker se enaki okraski nahajajo na srbskih in na čeških tleh. (Prim. M. Lüssner, *Mitteil. d. Zentralkom. X* [1884] str. LXXXI in Čermak, *Mitteil. d. Ztrlk. XVII*. [1891] str. 6.)

Naslednja keramika kaže že prehod od slovanskega k nemško-srednjeveškemu lončarstvu. Opaža se močan zapadnonemški vpliv po doseljenih kolonistih.

Knjiga bodi v spodbudo, da se bo zanaprej posvečevalo več pažnje tem navidezno neznatnim ostankom srednjeveške keramike. Slike dovolj nazorno pojasnjujejo predmet, le pri ročnih risbah bi bilo želeli nekoliko več pažnje. Pisatelju je žal neznan ne le slovanska literatura, marveč tudi v nemškem jeziku objavljena poročila dunajske centr. ko-

misijske in slovanske izkopanine v sudetskih deželah. Zanimivo pa je, da kronološka in tipološka izvajanja pisateljeva, dasi oprta le na ozko ozemlje, dobivajo potrdilo tudi po najdeninah srbskih in sudetskih, kar porabnost knjige zvišuje.

Beograd.

Dr. Balduin Saria.

Albrecht Chr., *Beitrag zur Kenntnis der slawischen Keramik auf Grund der Burgwallforschung im mittleren Saalegebiet*. Manusbibliothek Nr. 33. IV. 48 str. s 3 tabelami in 52 sl. v tekstu. Leipzig. C. Kabitzsch 1923.

Ta knjiga je dobrodošlo dopolnilo k Straussovimi študijam o srednjeveški keramiki. Delo je krajevno omejeno na točno določeno ozemlje in časovno se razteza na prvi dve najstarejši staroslovnski periodi po Götzevi razdelitvi, ki se jih je Strauss le mimogrede dotaknil, to sta periodi keramike gradišč. Ker se da precej določiti doba, ko so bila gradišča v rabi, je bilo pisatelju mogoče, podati dokaj zanesljivo kronološko razvrstitev keramike.

V uvodu pedaje kratek pregled o dosedanjih raziskavah, ki imajo — vsaj v nemški literaturi — svoje izhodišče v Rudolfu Virchowu, sedaj pa imajo glavne zastopnike v Kossinovi šoli z njenimi naselitveno-arheološkimi deli. Potem oriše kratko slovansko naselitev ob reki Sali, kolikor jo poznamo iz zgodovinskih izročil pa iz jezikovnih in prazgodovinskih preiskav. Zanimivo je, da se v slovanskih grobovih ob Sali, kakor tudi pri nas, najde le malo lončenega posodja. Ves material je iz gradišč, ki jih je pisatelj pregledno razvrstil in kratko opisal.

Ta gradišča, kolikor so prazgodovinskega izvora, imajo značaj krožnih obkopo (Ringwalle) ter se dajo razvrstiti v gradišča na višavah in v ravninah. Prva so na naravnih višinah in kažejo večinoma močne utrdbe, druga so v mokrotnih nižavah in praviloma nimajo močnih branišč. Gradišča, ki so sicer znana v vseh evropskih deželah, so najštevilnejša v onih krajih, koder so prebivali Slovani. V Nemčiji so v okviru slovanskih mej naravnost vodilna v oni dobi, ko prvič Slovane z gotovostjo zasledimo, namreč po priliki od l. 600 po Kr. do pokristjanjenja. Kakšen namen so imela gradišča? Iz zgodovinskih izročil se da sklepati, da so služila za branišča. Vendar pisatelj pride do sklepa, da so slovanska gradišča v prvi vrsti in prvotno služila bogoslužnim namenom, šele potem so jih radi dragocenega svetišča obdali z nasipom in jarkom, ko so bližnjim prebivalcem ob času sile postala zavetišča in branišča. Mnoštvo v gradiščih najdenih črepinj skuša pisatelj urediti in ugotavlja v njih dve razvojni stopnji. Prvo razvojno stopnjo dožene, primerjaje profile posameznih posod, drugo pa, primerjaje ornamentiko na posodju. Najvažnejša pri profilni tipologiji staroslovanske keramike je oblika zgornjega roba. Najenostavnejši in zato tipološko najstarejši profil kaže obliko pravokota. Ta oblika se sčasoma opusti in se spremeni v sločen profil. Potem dobi posoda svitek na zunanji strani in končno na znotranji.

Pri drugi razvojni stopnji se razločujejo tri različne skupine v ornamentiki: zistem z valovitim trakom, linijo in črtopikami, ki se pa večkrat nahajajo skupno. Pri tem se pokaže, da se ranoslovanski sklenjeni ornamenti polagoma razvijajo v ločene. Da se je razvoj res vršil v tej smeri, ima poleg vspelednosti z obrobno tipologijo dokaz tudi v obdelavi in tehniki posodja, posode namreč z ločenimi ornamentami kažejo finejšo obdelavo ter so deloma napravljene na brzo se vrtečem vretenu, dočim posode s sklenjenimi ornamentami kažejo uporabo čisto priprostega vretena, deloma se pozna delo na vretenu le ob robovih, glavni del posode pa je napravljen s prosto roko.

Časovno se ta gradiščna keramika ujema s I. in II. skupino, ki jo je določil Götze za severonemško ozemlje po priliki od 600—800 in od 800—1000 po Kr., ali opaža se, da je keramika salskega porečja veliko popolnejša od istočasne slovanske keramike na severu. Pisatelj je mnenja, da so Slovani ob Sali, ki so došli iz Ogrske in jih zato za razliko od

severonemških Slovanov imenuje Jugoslovane, že ob svojem prihodu k Sali poznali lončarsko vreteno, dočim ga severni Slovani prvotno niso poznali. Isto se kaže pri valoviti ornamentiki, ki je istotako v prvi dobi severnim Slovanom nepoznana. Iz tega sklepa pisatelj, da Slovani prvotno niso poznali ne lončarskega vretena ne valovite ornamentike, marveč so oboje sprejeli na ogrskih tleh od ljudstev z višjo kulturo in so potem to zanesli k severnim Slovanom.

Zanimivo je, da čisto enako posodje s krožnim znamenjem na dnu, kakor ga kaže staroslovensko, še dandanes izdelujejo kmetijski lončarji v vasi Zlakuša pri Užicah v Srbiji. To posodje ima debele stene, močno pomešane s stolčenim kamenom, krog posode se vije ornamentika s priprostimi majhnimi črtami. Na dnu posode pa je znamenje kolesa, ki je tako značilno za staroslovensko keramiko. Ti lonci, pod imenom „užički lonci“, se daleč naokoli prodajajo. Kolesno znamenje je vrtano že na zelo primitivno lončarsko vreteno, ki se ne žene z ного, marveč z levo roko, dočim desnica oblikuje posodo. Narodopisni muzej v Beogradu ima tudi en lonec iz Korenite v podrinjskem okrogu, ki kaže na dnu enako znamenje.

Knjižica Albrechtova je opremljena tudi z dobrimi in različnimi slikami. Na str. 2. misli pisatelj, da so Slovani zgodovinsko izpričani šele ob času preseljevanja narodov pri Prokopiju in Jordanesu; pri tem pozablja, da že Tacit, Plinij in Ptolomej omenjajo Venede ali Venethe, katerih selišča so iskati iztočno od srednje Visle.

Beograd.

Dr. Balduin Saria.



Društveni glasnik.

Od zadnjega poročila (gl. Časopis 1923, št. 1., str. 60 - 61) je imel odbor pet sej. V seji dne 9. aprila 1923 se je predsednik spominjal umrlega soodbornika dr. K. Vrstovška, ki je bil že pri ustanovitvi društva in je ves čas krepko podpiral društvo. Kot predsednik mariborskega narodnega sveta je ob državnem prevratu imel zelo važno ulogo, kot poverjenik za uk in bogočastje v prvi narodni vladi je uredil naše šolstvo od univerze do ljudske šole ter si je v naši zgodovini postavil trajen in časten spomenik.

L. 1923 je društvo razposlalo po Mariboru nabiralne pole za nabiranje udov in dobrovoljnih prispevkov. Uspeh je bil ta: 49 oseb je vplačalo po 20 din., ki se sprejmejo kot redni člani, 76 je vplačalo po 10 din., 2 po 5 din., 1 po 2 din. Ti se sprejmejo kot podporni udje. Razen tega so darovali: ravnateljstvo zagrebške centralne banke 200 din., dr. R. Pipuš 100 din., posojilnica v Celju 270 din., okr. posojiln. v Ljutomeru 100 din., pos. v Mariboru 1500 din., pos. v G. Radgoni 100 din., Spodnještaj. ljudska pos. v Mariboru 500 din., Savinjska pos. v Žalcu 50 din., pos. v Šmarju 50 din., pos. v Vojniku 10 din., č. kanonik Mart. Meško pri Kapeli 80 din. in župnik Štrakelj pri Sv. Petru mesto venca na grob tovarišu, dekanu Ozmeču 100 din. Ker je nekaj udov odmrlo in izstopilo, mnogo pa se jih je moralo izbrisati, ker niso izpolnjevali svojih dolžnosti, je število članov ostalo približno enako kakor prejšnje leto — 450.

Ker se cene v tiskarski obrti neprestano zvišujejo, se vplačana ustanovna znanprej računani kot letna udnina, dokler sega vplačani znesek.

V proslavo 20 letnice društvenega obstanka se je sklenilo prirediti vrsto predavanj. Prvo predavanje je imel v Mariboru g. pokrajinski konservator dr. Fr. Stelč iz Ljubljane dne 25. maja o umetnosti med Slovenci. Drugo predavanje je imel društveni predsednik v Ptujju dne 7. novembra o kulturnih razmerah v Ptujju v 13. in 14. stoletju. Tretje predavanje se je vršilo v Mariboru dne 3. dec. Predaval je predsednik dr. Kovačič o jugoslovenski zgodovini v domači zgodovini (historični portreti na oltarni sliki na Ptujjski gori).

V seji dne 20. sept. se je ugotovilo, da znašajo tiskovni stroški za oba zvezka I. XVIII (1923) 18.803 din., dasiravno obsega le 7 tiskovnih pol. Ker se ga je tiskalo 8 0 izvodov, stane torej društvo vsak izvod 26 din., letna udnina pa le 20 din. in poleg tega še mnogi udje ostajajo na dolgu svojo udnino, plačujočih udov je itak okroglo le 400, torej znaša dejanski vplačana udnina le kakih 8000 din. Od pokrajinske oblasti je dobilo društvo za l. 1923 le 2000 din. podpore, prošnja za podporo na prosvetno ministerstvo je bila odbita!

Izguba torej daleč presega razna darila in podpore. Časopis se mora potemtakem ali ustaviti ali udnina zvišati.

Odbornik g. Ljubša je prevzel sestavo stvarnega kazala za vse letnike „Časopisa“, ki izide ob koncu 20. letnika.

Volila.

Župnik Volčič, ki je dne 10. jul. utonil v Dravi, je v oporoki določil, da del njegovih knjig dobi Zg. dr. G. Draga Miklovič je določila društvo za sosediča naložene svote v skupnem znesku 17.473 K, od katere odpade na Zg. društvo 2112 K. Ljutomerski dekan Josip Ozmec († 24. okt.) je pa določil društvu 10.000 din. v ta namen, da izda zgodovino trga in župnije ljutomerske. Odbor je v seji 31. okt. sklenil, da se ta zgodovina izda l. 1924, ker je rokopis skoraj gotov, ako se zagotovi, da se pokrijejo stroški.

Sestanek slov. historikov v Varaždinu.

Tridesetletnica ptujskega Muzejskega društva.

Meseca julija 1923 se je vršila v Varaždinu kulturno-historična razstava, katere so se na povabilo razstavnega odbora udeležila 10. jul. tudi društva: Muzejsko društvo v Celju, Mariboru in Ptuju ter Zgodovinsko društvo. Na pobudo Zgodovinskega društva se je istega dne vršil tam sestanek slovenskih zgodovinarjev in arheologov. Za predsednika temu sestanku je bil izvoljen vseuč. prof. v Pragi dr. M. Murko, za prvega podpredsednika dv. sv. dr. Jos. Mantuani iz Ljubljane, za drugega podpredsednika prof. Kovačič iz Maribora, za zapisnikarja dr. Vlad. Travner iz Ptuja. Obravnavali so se naslednji predmeti:

I. Prehistorična karta za bivšo Sp. Štajersko (poročevalec dr. Fr. Kovačič). Isti predmet je prišel pozneje v razgovor na sestanku arheologov v Ptuju. II. Repatrijacija inozemskih arhivov, ki se nanašajo na ozemlje bivše Sp. Štajerske (poroč. dr. Žontar). Tozadevni sklepi veljajo pred vsem za dotične komisije, ki bi naj prevzemale arhive. Za slučaj, da se ne bi mogla doseči vrnitev gotovih objektov, naj se na vsak način zagotovi prvenstvena pravica uporabe in obdelovanja dotične stvarine, ter se na zahtevo tudi izposojuje. III. Razdelitev ozemlja med muzejska društva (poročevalec prof. dr. Žontar v Celju). Da se pospeši prehistorično raziskovanje in zavaruje krajevni značaj posameznim muzejem, se dogovorno razdeli mariborska oblast tako-le:

a) v področje Muzejskega društva v Mariboru, oziroma Zgodovinskega dr. spadajo sodni okraji: Maribor, Slov. Bistrica, Marenberg, Prevalje, Slov. gradec, Gor. Radgona, Sv. Lenart v Slov. goricah, Ljutomer, Murska Sobota in Dolnja Lendava;

b) v področje Muzejskega društva v Celju sodnji okraj Celje, Vransko, Gor. Grad, Šoštanj, Šmarje, Kozje, Brežice, Sevnica in Laško;

c) v področje Muzejskega društva v Ptuju s. okraj Ptuj, Ormož, Rogatec in Konjice. — Sodni okraj Brežice in občino Trbovlje je dr. Mantuani reklamiral za Ljubljano.

Ta razdelitev pa ne izključuje, da posamezna društva izkopavajo tudi izven svojega ozemlja, le da se to vrši sporazumno z Muzejskim društvom dotičnega okrožja ter predmeti ostanejo v lokalnem muzeju, dublete pa se lahko vzamejo tudi v drug muzej.

IV. Oblastvena knjižnica in skupno glasilo (poročevalec dr. Kovačič). Soglasno se je priznala potreba in važnost večje javne knjižnice za mariborsko oblast, zatorej se vsem merodajnim faktorjem priporoča najtopleje po Zg. dr. že ustanovljena „Študijska knjižnica“

v Mariboru. Kot skupno glasilo vsem historičnim korporacijam mariborske oblasti se priporoča „Časopis za zgodovino in narodopisje“.

V. Zaščita historičnih, arhitektonskih, umetniških in naravnih spomenikov in zbir (poročevalec dr. Fr. Stelè). Vsled nameravane agrarne reforme preti velika nevarnost mnogim monumentalnim stavbam in napravam n. pr. gradovom in njih zbirkam, parkom i. t. d. Pri izvedbi agrarne reforme naj bi se na to oziralo, ohranitev historičnih in umetniških spomenikov naj vzame država v svojo zaščito.

VI. Narodopisje (poročevalec dr. F. Kotnik v Ptuj). V tem oziru so se sprejele sledeče resolucije:

1. Priporoča se, da zbirajo muzeji vse narodopisne predmete kakor: pohištvo, veze-nine, noše, obrtne izdelke, godala i. t. d., da se prerisujejo ali fotografirajo okraski na kmetijskih hišah, kapelicah, orodju i. t. d.;

2. zbira se naj in obdeluje ljudska literatura, še neobjavljene narodne pesmi z melodijami vred, pravljice, vraže, običaji, posebno se naj ozir jemlje na še neobdelano tvarino, kakor pastirsko življenje v planinah, sirarstvo, ovčja reja i. t. d.;

3. društva naj vzbujajo zanimanje za narodopisje v najširših slojih, posebno se opozarjajo na to hribolazci in izletniki.

Ptujsko Muzejsko društvo je l. 1923 slavilo svojo 30 letnico. Ker je nameravani kongres jugoslov. arheologov in zgodovinarjev v Skoplju izostal, se je za nadomestilo vršil v Ptuj o priliki proslave 30 letnice od 1.—4. septembra, katerega so se poleg jugoslovenskih udeležili tudi strokovnjaki iz Avstrije, zlasti iz Gradca in Dunaja. V nedeljo 2. sept. je bila slavnostna seja v mestni posvetovalnici, kjer so zastopniki raznih korporacij izrazili čestitke ptujskemu društvu. Popoldne je bilo ogledovanje mestnega muzeja in slovesna otvoritev mitreja pri Ptuj. V ponedeljek 3. sept. je bilo dopoldne strokovno zborovanje, kjer se je razpravljalo zlasti o izdelavi arheološke karte, kakor je načrt zasnovalo že Zg. dr. za mariborsko oblast. Taka karta, ki naj zaznamuje sledove prehistorične kulture od najstarejših časov do preseljevanja narodov, se naj izdela za celo državo in potem po mednarodni zvezi strokovnih korporacij za celo Evropo. Izdajo take karte za našo državo prevzame kr. Srbska Akademija v Beogradu.

Za bodoči kongres jugosl. arheologov in zgodovinarjev se določi l. 1924 Zagreb, l. 1925 pa Split.

Pretrčal se je tudi načrt, kako se naj v muzealnem zakonu poskrbi tudi za lokalne muzeje. Država naj te muzeje podpira in nadzoruje, da se v njih pohranjeni predmeti ne pozgube. — Popoldne istega dne je bilo ogledovanje ptujskega grada in predavanje, za torej 4. sept. je bil nameravan izlet k Žičkemu samostanu i. t. d., ki je pa radi slabega vremena moral izostati.

XV. letni redni občni zbor

se je vršil dne 23. novembra. Imenoval je za častna člana „Zgodovinskega društva“ monsignora Frana Bulića, ravnatelja drž. muzeja v Splitu in g. dr. Matija Murka, vseučil. profesorja v Pragi. Društvena udnina, oziroma naročnina za „Časopis“ se je za l. 1924 določila 40 din., ki se pa lahko plačujejo tudi v deljenih obrokih.



V zalogi „Zg. dr.“ se dobi:

„Časopis“ I.—XVII. po 10 din.; letniki I., VII., XI., XII. in XIII. zv. 1. so pošli. XVIII. letnik 20 din.

Zgodovinska knjižnica I. oddel., I. zv.: Krajevne kronike. Cena 1 din.

Zgodovinska knjižnica. II. oddel.: Prazgodovinske izkopine. Cena 1 din.

Janežičeva Slovnica. Spisal Gabrijel Majcen k petdesetletnici „Slovenske slovnice“ Antona Janežiča. 1 din.

Dr. Matija Prelog. Spisal dr. Karol Verstovšek. Cena 1 din.

Fr. Kovačič: Trg Središče. Krajepis in Zgodovina. Broš. 25 din.

Fr. Kovačič: Nadžupnija Sv. Križa pri Rogški Slatini. Broš. 5 din.

Kragelj Josip: Tolminski opravilnik. 1 din.

Štrekelj dr. Karol: Historična slovnica slovenskega jezika. Snopič 1—3. Str. 1—139. Vsi trije snopiči skupaj 23 dln.; posebej prva dva po 10 din., 3. po 3 din.

Uredništvo je sprejelo:

Jirasek Al., Filozofska Historija. Zagreb 1921, nakl. J. Herejk.

Premrou Miroslav, Serie documentata dei Vescovi Triestini del secoli XV-XVIII. Trieste 1923. Ponatis iz „Archeografo Triestino“ vol. X, III. ser.

Strmšek dr. P., Problemi naše državne ureditve in Slovenci. Maribor, 1923.

Županić dr. Niko, Tragom za Pelazgima. Prilog preistorijskoj etnologiji Slovenije (trupa balkanskog poluostrva). Zagreb, 1922. Ponatis iz „Narodne Starine“.

Županić dr. Niko, Maskirana glavica od pečene gline iz Vinče u Srbiji. Ponatis iz Starinara 1922.

Razprave. I. Izdaja Znanstveno društvo za humanistične vede v Ljubljani. Ljubljana 1923.

Saria dr. Balduin, Archeološka istraživanja u oblasti starog Poetovio. Iz Starinara 1922.

Skrabar Viktor, Nalasci iz latenskog doba u okolici Ptuja i Maribora. Iz Starinara 1922.



P. n. udom „Zg. dr.“ in naročnikom „Časopisa“.

Pri udnini 20 din. l. 1923 je imelo društvo pri vsakem izvodu — vkljub majhnemu obsegu — 6 din. izgube.

Društvo je stalo pred alternativo: ali „Časopis“ opustiti, in s tem bi bilo ubito obdelovanje naše zgodovine in narodopisja v Mariborski oblasti, ali pa zvišati udnino, oziroma naročnino.

Na predlog odborov je tedaj občni zbor 23. nov. za l. 1924. določil naročnino na 40 din.

Z ozirom na težki položaj, v katerem se nahaja naše znanstveno slovstvo, naj se velecenjeni udje in naročniki ne ustrašijo te žrtve.

Ako slovensko ljudstvo izvrže na leto okoli tri milijarde za alkoholne pijače, izgine pred to ogromno svoto prispevek za domače zgodovinsko znanstvo.

Imenovani znesek 40 din. se lahko plačuje tudi v ločenih obrokih, prosimo pa za točno vplačevanje, ker se z zavlačevanjem udnine dela društvu velika škoda.

Zgodovinsko društvo v Mariboru.

